

STRATÉGIA ROVNOSTI, INKLÚZIE A PARTICIPÁCIE
RÓMOV DO ROKU 2030

OBSAH

Úvod	3
Kľúčové koncepty a pojmy používané v stratégii:.....	4
Na koho je Stratégia 2030 zameraná	7
Proces tvorby Stratégie 2030	8
Prioritná oblasť VZDELÁVANIE	10
Východiská.....	10
Globálny cieľ.....	21
Čiastkové ciele	22
Prioritná oblasť BÝVANIE	23
Východiská.....	23
Globálny cieľ.....	26
Čiastkové ciele	27
Prioritná oblasť ZAMESTNANOSŤ	28
Východiská.....	28
Globálny cieľ.....	30
Čiastkové ciele	31
Prioritná oblasť ZDRAVIE	32
Východiská.....	32
Globálny cieľ:.....	34
Čiastkové ciele	35
Prioritná oblasť BOJ S PROTIRÓMSKYM RASIZMOM A PODPORA PARTICIPÁCIE	36
Východiská.....	36
Globálny cieľ.....	39
Čiastkové ciele	40
Monitorovanie a hodnotenie	41
Príloha: Indikátory k čiastkovým cieľom	46
Oblasť VZDELÁVANIA	46
Oblasť BÝVANIA.....	48
Oblasť ZAMESTNANOSŤ	50
Oblasť ZDRAVIA	53
Oblasť BOJ S PROTIRÓMSKYM RASIZMOM A PODPORA PARTICIPÁCIE	54
Zoznam použitých skratiek	56

Úvod

Úrad splnomocnenkyne vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity (ÚSVRK) na základe bodu B.1 uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 324 z 3. júla 2019 vypracoval Stratégiu pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030¹. Rovnako potreba spracovať predmetný strategický dokument vyplýva z prijatej Vízie a stratégie rozvoja Slovenska do roku 2030 – dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky - Slovensko 2030, ktorá bola schválená uznesením vlády SR č. 41 z 20. januára 2021. Rámcový strategický dokument je záväzkom vlády Slovenskej republiky (SR), ktorý na úrovni priorít definuje smerovanie verejných politík za účelom dosiahnutia viditeľnej zmeny v oblasti rovnosti a začleňovania Rómov.

Pravidelné európske aj vnútroštátne hodnotenia naďalej konštatujú, že štyri prioritné oblasti – zamestnanosť, vzdelávanie, zdravie a bývanie, sú pre naplnenie cieľov naďalej kľúčové. Osobitný dôraz sa kladie na nediskrimináciu a zintenzívnenie intervencií v boji s protirómskym rasizmom.

Stratégia pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030 (ďalej len Stratégia 2030) vznikla na základe požiadavky na koncepčný materiál, ktorý zohľadňuje vývoj situácie a skúsenosti z predošlých ôsmich rokov od schválenia Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 a príslušných akčných plánov.

Vznikla tiež z podnetu spoločného snaženia členských štátov Európskej únie. Významnými východiskovými dokumentmi v tomto smere sú najmä:

- Európsky semester 2019: Hodnotenie pokroku dosiahnutého pri vykonávaní štrukturálnych reforiem, pri prevencii a náprave makroekonomických nerovnováh a výsledky hĺbkových preskúmaní na základe nariadenia (EÚ) č. 1176/2011 (Annex D)
- Cohesion Policy Legislative Package 2021-2027 (Annex IV)
- odporúčanie Rady o rovnosti, začleňovaní a účasti Rómov č. 2021/C 93/01 z 12. marca 2021

„Neexistuje rovnosť, keď pretrváva diskriminácia, a nemožno účinne bojovať proti diskriminácii bez boja proti protirómskemu zmýšľaniu a bez zlepšenia sociálno-ekonomického začlenenia a účasti rómskeho obyvateľstva. Potenciál rómskych detí je obmedzený, pretože príliš veľa z nich nemá rovnaký prístup k vzdelávaniu z dôvodu chudoby, vylúčenia a diskriminácie.“²

Z tohto dôvodu Rada Európskej únie, Európsky parlament, ako aj niekoľko celoeurópskych a vnútroštátnych organizácií občianskej spoločnosti poukazujú na potrebu obnoviť

¹ Podľa odporúčania Rady o rovnosti, začleňovaní a účasti Rómov č. 2021/C 93/01 z 12. marca 2021 bol pôvodný názov dokumentu Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2030 upravený na nový názov Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030.

² Dôvodová správa k návrhu odporúčania Rady z 12. marca 2021 o rovnosti, začleňovaní a účasti Rómov: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0621:FIN:SK:PDF>.

a zintenzívniť záväzok dosiahnuť rovnosť Rómov. Konkrétne zameraním sa na nediskrimináciu a riešenie štyroch hlavných socioekonomických oblastí – vzdelávanie, zamestnanosť, zdravie a bývanie.

Stratégia 2030 je vzhľadom na svoj prierezočný charakter strešným dokumentom pri tvorbe a implementácii plánovaných strategických dokumentov zodpovedných rezortov v príslušných oblastiach, taktiež poskytuje previazanosť s existujúcimi materiálmi. Svojím obsahom prispieva k naplneniu zámerov vlády vo vzťahu k zlepšeniu postavenia a situácie Rómov, uvedených v Programovom vyhlásení vlády Slovenskej republiky na obdobie rokov 2020 – 2024³, a taktiež reflektuje ciele Vízie a stratégie rozvoja Slovenska do roku 2030⁴. Do veľkej miery tiež reflektuje odporúčania adresované SR v rámci 3. kola univerzálneho periodického hodnotenia Rady OSN pre ľudské práva v Ženeve (28. január 2019)⁵ a 6. kola monitoringu Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii SR (správa ECRI z 8. decembra 2020)⁶.

Celoštátna stratégia predstavuje súbor východísk a cieľov, ktoré smerujú k zastaveniu segregácie rómskych komunít, výraznému pozitívnemu obratu v sociálnom začleňovaní Rómov, nediskriminácii, k zmene postojov a zlepšeniu spolužitia. Ako dlhodobý plánovací dokument je otvorený pre potreby aktualizácie, doplnenia alebo úprav na základe revízie vychádzajúcej z procesu monitorovania či hodnotenia.

Globálne a čiastkové ciele jednotlivých priorít budú rozpracované do úrovne opatrení a aktivít s realistickým vyčíslením potrebných finančných nárokov a identifikovaných vhodných zdrojov na ich pokrytie prostredníctvom tematických akčných plánov, ktoré budú aktualizované v súlade s monitorovacím cyklom Stratégie 2030. Proces tvorby akčných plánov je nadväzujúcim krokom na vládou schválenú Stratégiu 2030.

Nevyhnutným predpokladom efektívnosti vnútroštátnej stratégie je implementácia, ktorá vyžaduje nadrezortný prístup, aktívnu účasť a spoluprácu medzi stupňami verejnej správy, koordinovanú jednou entitou. Koordinačnú rolu/gesciu vo vzťahu k Stratégii 2030 plní Splnomocnenkyňa vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity prostredníctvom ÚSVRK, ktorý je zároveň národným kontaktným bodom.

Kľúčové koncepty a pojmy používané v stratégii:

Integrácia a inklúzia:

Inklúzia⁷ / Inkluzívne politiky / aktívna inklúzia⁸ znamená umožniť každému občanovi, najmä tým najviac znevýhodneným, plné zapojenie sa do spoločnosti, vrátane možnosti zamestnať sa. Inklúzia sa opiera o princípy rovnosti príležitostí⁹, spravodlivosti, spolupráce a solidarity, pričom rôznorodosť je vnímaná ako príležitosť na obohatenie celej spoločnosti. Spoločnosť sa

³ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24756/1>

⁴ <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2019/06/03-Vizia-a-strategia-2019-06-18.docx>

⁵ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23865/1>

⁶ <https://rm.coe.int/ecri-6th-report-on-the-slovak-republic/1680a0a08a>

⁷ Šaling, S. – Šalingová-Ivanová, M. – Maníková, Z.: Veľký slovník cudzích slov. 2008. ISBN: 978-80-89123-07-0.

⁸ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1059&langId=en>

⁹ Rovnosť príležitostí https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/social-summit-european-pillar-social-rights-booklet_sk.pdf strana 11.

adaptuje rôznorodosti všetkých jej členiek a členov, čo zahŕňa politiky podporujúce rovný prístup k verejným službám¹⁰ a plnú občiansku participáciu na rozhodovacom procese.¹¹ Začlenenie znevýhodnených skupín je úplné a bezpodmienečné. Napríklad v oblasti vzdelávania inkluzia prebieha ako neustály proces zisťovania a reflektovania výchovno-vzdelávacích potrieb všetkých detí a žiakov, pričom rešpektuje jedinečnosť každého dieťaťa a rôznorodosť, vrátane znevýhodnenia, vníma ako normalitu, pričom s ňou aktívne pracuje a benefituje z nej (prispôsobuje ciele, obsah, metódy, formy, hodnotenie). Sleduje sa progres dieťaťa podľa jeho možností a v tomto zmysle škola zohľadňuje individuálne potreby každého dieťaťa s cieľom naplniť jeho plný potenciál.

Integrácia je proces stierania rozdielov a vytvárania rovnakých príležitostí, v rámci ktorého je začlenenie znevýhodnených občanov či skupín občanov do spoločnosti prejavom solidarity, tolerancie a akceptácie odlišností.^{12, 13} Nepredpokladá zmenu či transformáciu základov celej spoločnosti, ale vyžaduje si zmenu zmýšľania väčšiny, ako aj členov rómskych komunít a ich vedúcich predstaviteľov.¹⁴ Začlenenie je čiastočné a podmienečné a jeho predpokladom je istá miera prispôsobenia sa znevýhodnených skupín vo vzťahu k zvyšku spoločnosti. Integrácia vo vzdelávaní je možná prostredníctvom individuálnej integrácie dieťaťa alebo žiaka do triedy medzi intaktné deti alebo žiakov, na základe diagnostikovaných špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb. Dieťa alebo žiak sa prispôsobuje bežným deťom alebo žiakom s asistenciou (má vypracovaný individuálny vzdelávací plán, pedagogického asistenta, odborného zamestnanca). Dieťa so znevýhodnením sa prispôsobuje škole tak, aby v čo najväčšej miere zvládlo to, čo je považované za normu.

Nerovnaké zaobchádzanie (diskriminácia):

Nepriama diskriminácia je navonok neutrálny predpis, rozhodnutie, pokyn alebo prax, ktoré znevýhodňujú alebo by mohli znevýhodňovať osobu v porovnaní s inou osobou; nepriama diskriminácia nie je, ak takéto predpis, rozhodnutie, pokyn alebo prax sú objektívne odôvodnené sledovaním oprávneného záujmu a sú primerané a nevyhnutné na dosiahnutie takého záujmu.¹⁵ Príkladom môžu byť požiadavky na priznanie nejakej verejnej služby, ktoré veľká časť určitej skupiny nedokáže naplniť.

Inštitucionálna (štrukturálna, systémová) diskriminácia – predstavuje znevýhodnenie určitej (napr. etnickej alebo rasovej) skupiny vyplývajúce z pravidiel, predpisov, postupov a správania v inštitúciách a iných spoločenských štruktúrach, ktoré znemožňujú danej skupine realizovať svoje práva a príležitosti dostupné väčšinovej populácii. Štrukturálna diskriminácia teda nie je výsledkom diskriminačného správania jednotlivcov, ale týka sa zabehnutých postupov, noriem a prístupu k menšinám v inštitúciách, pričom pracovníci inštitúcií tieto postupy, normy a prístup vedome či nevedome prijímajú a uplatňujú.

¹⁰ Prístup k základným službám https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/social-summit-european-pillar-social-rights-booklet_sk.pdf strana 22.

¹¹ <https://www.un.org/development/desa/socialperspectiveondevelopment/issues/social-integration.html>

¹² Rudiger, Anja & Spencer, Sarah. (2003). Social Integration of Migrants and Ethnic Minorities: Policies to Combat Discrimination, https://www.researchgate.net/publication/260781134_Social_Integration_of_Migrants_and_Ethnic_Minorities_Policies_to_Combat_Discrimination.

¹³ Considering the Diversity of the Roma population in a post-2020 EU-initiative for Roma equality and inclusion, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/post2020_eu_roma_in_diversity.pdf

¹⁴ Oznámenie komisie Rade, Európskemu parlamentu, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov, https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/medzinarodna-spolupraca/europska-unia/strategie-europskej-unie/kom_2010_133.pdf KOM(2010) 133 v konečnom znení, str. 5.

¹⁵ § 2a ods. 3 zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) v znení neskorších predpisov

Viacnásobná diskriminácia sa používa ako všeobecný pojem pre všetky prípady diskriminácie na základe viacerých dôvodov diskriminácie a prejavuje sa dvoma možnými spôsobmi. Môže mať formu „dodatočnej diskriminácie“, keď k diskriminácii dochádza na základe viacerých dôvodov diskriminácie, ktoré fungujú samostatne, a „prierezovej diskriminácie“, keď dva alebo viac dôvodov diskriminácie fungujú a navzájom na seba pôsobia takým spôsobom, že sú neoddeliteľné alebo nerozlučiteľné.¹⁶

Segregáciu definujeme ako fyzické alebo sociálne oddelenie členov rôznych skupín – typicky národnostnej, etnickej, rasovej, náboženskej, sociálnej alebo inej menšiny od väčšiny, alebo príslušníkov ohrozenej skupiny od hlavného prúdu spoločnosti. Segregácia vzniká buď ako výsledok vedomých (napríklad administratívnych alebo politických) rozhodnutí – ktoré podľa domácej a medzinárodnej judikatúry predstavujú nezákonnú diskrimináciu – ale môže byť aj výsledkom ekonomického (napríklad sťahovanie chudobných a diskriminovaných skupín do marginalizovaných oblastí s obmedzenými možnosťami zamestnania a málo kvalitnými službami) alebo demografického vývoja. Najviditeľnejšie prejavy segregácie Rómov sú v oblasti vzdelávania a bývania (rezidenčná segregácia), ale vyskytuje sa aj v iných oblastiach verejných služieb, napríklad v zdravotnej starostlivosti. Verejné služby obvykle majú nižšiu kvalitu a vedú k horším výsledkom než služby Segregované, poskytované hlavnému prúdu obyvateľstva; v každom prípade však obmedzujú sociálne interakcie medzi menšinou a väčšinou a tým idú proti cieľom integrácie a inklúzie.¹⁷ Preto má štát povinnosť predchádzať vzniku a prehĺbovaniu segregácie (tzv. **nesegregačný prístup**) a aktívne ju odstraňovať (tzv. **desegregačný prístup**). Existuje množstvo empirických dôkazov o tom, že cieľené znižovanie segregácie Rómov, zároveň s podporou inkluzívnych procesov, vedie k väčšiemu spoločenskému dobru než udržiavanie segregovaného status quo.¹⁸ Desegregačné aktivity bez inkluzívnych opatrení (zameraných na podporu menšiny, ktorá sa má integrovať, aj väčšiny, ktorá má umožniť začlenenie), alebo samotné opatrenia zamerané na inklúziu bez vedomej snahy o desegregáciu obvykle nevedú k očakávaným výsledkom.¹⁹

Diskriminácia v niektorých oblastiach, vrátane prístupu k službám (vzdelávanie, bývanie, zdravotná starostlivosť) a k zamestnaniu, na základe národnosti, etnicity či rasy je zakázaná európskym, medzinárodným aj slovenským právom. Slovenská republika ako členský štát je zodpovedná za uplatňovanie európskeho práva (Chata základných práv EÚ, rasová smernica 2000/43) bez ohľadu na to, ako vnútroštátne organizuje vykonávanie jednotlivých politík, teda ako sa rozhodne decentralizovať verejnú správu na svojom území. Z tohto dôvodu má centrálna vláda povinnosť prijímať opatrenia proti diskriminácii a segregácii aj v oblastiach, ktoré sú v originálnych kompetenciách samospráv (napríklad školstvo alebo bývanie) alebo súkromnej sféry (zamestnanosť, bývanie), k čomu môže využívať svoje legislatívne, politické a finančné nástroje.

¹⁶ Boj proti viacnásobnej diskriminácii: postupy, politiky a právne predpisy. Správa Európskej komisie (2007). Multiple Discrimination in EU Law: Opportunities for Legal Responses to Intersectional Gender Discrimination (Viacnásobná diskriminácia v práve EÚ: Príležitosti na právnu reakciu v oblasti prierezovej rodovej diskriminácie). Európska sieť právnych odborníkov v oblasti rodovej rovnosti. Európska komisia (2009).

¹⁷ European Commission (2015) Guidance for Member States on the use of European Structural and Investment Funds in tackling educational and spatial segregation, dostupné na: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/thematic_guidance_fiche_segregation_en.pdf

¹⁸ Idem.

¹⁹ Idem. Pozri tiež: Hajdu, T., Kertesi, G. & Kézdi, G. (2019). Inter-Ethnic Friendship and Hostility between Roma and non-Roma Students in Hungary: The Role of Exposure and Academic Achievement. In: B.E. Journal of Economic Analysis & Policy, 19(1).

Na koho je Stratégia 2030 zameraná

Rómska populácia na Slovensku je veľmi rôznorodá, a preto by bolo stigmatizujúce považovať všetkých Rómov a Rómky za znevýhodnených z hľadiska chudoby a sociálneho vylúčenia. Rovnako nesprávny je tento predpoklad aj vo vzťahu k obyvateľom všetkých osídlení považovaných za rómske.

Zároveň však platí, že Rómovia patria medzi tie skupiny obyvateľstva, ktoré sú najviac zraniteľné a štrukturálne znevýhodnenia a diskriminácia sa ich môže týkať bez ohľadu na ich socioekonomické zázemie či životné podmienky. Z tohto dôvodu nie je vhodné chápanie marginality výlučne cez prizmu socioekonomických podmienok, ale širšie, zahrňujúce znevýhodnenia v rôznych dimenziách života.

Z prioritných oblastí definovaných v Stratégii 2030 ide najmä o oblasť vzdelávania, zamestnanosti, boja s protirómskym rasizmom a participáciu, kde by mala byť táto skutočnosť reflektovaná.

Aj so zohľadnením vyššie uvedeného možno konštatovať, že veľká časť rómskeho obyvateľstva čelí viacnásobným znevýhodneniam. No ani táto skupina nie je homogénna, napr. z hľadiska potrieb. S akceptáciou tohto faktu definujeme marginalizované rómske komunity (MRK) pre účely Stratégie 2030 ako:

- a) segregované osídlenia²⁰, ktoré sú okolím považované za rómske a v ktorých sa kumulujú rôzne štrukturálne znevýhodnenia;
- b) osídlenia, ktoré sú okolím považované za rómske, lokalizované na okraji a vo vnútri obcí alebo miest, v ktorých sa kumulujú rôzne štrukturálne znevýhodnenia;
- c) rómske obyvateľstvo, ktoré nežije v osídleniach, ale čelí znevýhodňujúcim sociálno-ekonomickým podmienkam v dôsledku štrukturálnych nerovností. Do tejto skupiny patria aj obce s väčšinovým podielom rómskeho obyvateľstva.

²⁰ Pri chápaní kategórie rómskych osídlení autorský kolektív vychádza z Atlasu rómskych komunit 2013.

Proces tvorby Stratégie 2030

ÚSVRK využil pri príprave predkladaného materiálu, v súlade s odporúčaniami Pravidiel zapájania verejnosti do tvorby verejných politík prijatých uznesením vlády Slovenskej republiky č. 645 zo 17. decembra 2014, postup uvedený v scenári 4 s využitím modelu koordinačnej skupiny. Aktívne sa pracovalo s Metodikou a inštitucionálnym rámcom tvorby verejných stratégií prijatých uznesením vlády Slovenskej republiky č.197 z 26. apríla 2017.

Tvorbe Stratégie 2030 predchádzala dôkladná analýza interných a externých evalvácií Stratégie vlády SR pre integráciu Rómov do roku 2020 (Stratégia 2020) a jej Akčných plánov pre oblasť vzdelávania, zamestnanosti, zdravia, bývania a finančného začlenenia. V rámci tejto fázy boli zohľadňované aj výsledky monitorovania a hodnotenia pokroku pri realizácii opatrení definovaných v Operačnom programe Ľudské zdroje 2014 – 2020 na úrovni Prioritnej osi 5 Integrácia marginalizovaných rómskych komunít a Prioritnej osi 6 Technická vybavenosť v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít.

Preskúmanie a zmapovanie poznatkov bolo smerodajné najmä pre nastavenie štruktúry dokumentu a mechanizmus konzultácií, rešpektujúc princípy participácie. Základnou platformou zapojenia dostatočného počtu relevantných zainteresovaných aktérov štátnej správy, samosprávy, akademickej obce a mimovládnych organizácií je poradná komisia splnomocnenkyne vlády Slovenskej republiky pre prípravu, revíziu a aktualizáciu Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov, tvorbu a implementáciu jej akčných plánov, monitorovanie a hodnotenie zriadená opatrením č. 6/2014 v aktuálnom znení²¹. Poradná komisia plní úlohu **riadiacej skupiny Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity**, prijíma hlavné rozhodnutia vo vzťahu k obsahu Stratégie 2030 i nadväzujúcich akčných plánov

(zoznam inštitúcií tvorí prílohu č. 1 tohto dokumentu).

Kľúčové postavenie v procese tvorby dokumentu zastávajú účastníci tematických pracovných skupín (TPS) príslušných prioritných oblastí Stratégie, ktoré boli zriadené po prvom zasadnutí riadiacej skupiny ÚSVRK. Za prípravu podkladov pre diskusiu TPS a za spracovanie jej výstupov do určenej štruktúry globálnych a čiastkových cieľov vrátane indikátorov zodpovedali externí experti a expertky v súčinnosti s odbornými zamestnancami a zamestnankyňami úradu (zoznam tvorí prílohu č. 2 tohto dokumentu).

Externý tím zároveň zastával rolu facilitátorov a plnil aj funkciu procesových expertov a expertiek, t. j. poskytovali odborné rady z hľadiska celého procesu tvorby prioritných tém. V záujme zabezpečenia najširšej možnej účasti verejnosti boli TPS realizované aj mimo Bratislavy. Celkový proces tvorby Stratégie 2030 bol však silne ovplyvnený pandemickou situáciou v priebehu roka 2020, preto bolo nevyhnutné pristúpiť aj k online formátom, pričom v rámci maximálneho uplatnenia participatívnych prístupov bol návrh strategického dokumentu zverejnený na webovej stránke úradu na verejné pripomienkovanie.

²¹<http://www.minv.sk/?poradne-organy&subor=369478>

Prehľad tvorby Stratégie 2030

Stretnutia	VII. 20	VIII. 20	IX. 20	X. 20	XI. 20	XII. 20	I. 21	II. 21	III. 21	IV. 21	V. 21	VI. 21	VII. 21	VIII. 21
Zasadnutie Riadiacej skupiny	X							X						
TPS vzdelávanie		X	X	X										
TPS zamestnanosť		X	X											
TPS bývanie		X	X	X										
TPS zdravie		X	X											
TPS nediskriminácia		X	X	X										
Konzultačná skupina MRK					X	X								
Mechanizmus monitorovania a hodnotenia						X								
Verejné pripomienkovanie						X								
Pripomienkovanie Riadiacou skupinou						X	X							

V procese prípravy bola Stratégie 2030 premenovaná aj pod vplyvom zverejneného návrhu Odporúčania Rady o rovnosti, začlenení a účasti Rómov, ktorý Európska komisia (EK) zverejnila 7. októbra 2020,²² aby názov viac reflektoval na aktualizované požiadavky východiská a ciele Stratégie.

Dokument bol predložený dňa 10. februára 2021 Riadiacej skupine ÚSVRK.

Proces tvorby definície MRK

Definícia vznikla v pracovnej skupine (autorský kolektív)²³, v druhom kroku bola posunutá do skupiny recenzentov s požiadavkou na jej zhodnotenie z pohľadu rôznorodosti lokálnych situácií rómskych komunít a obyvateľstva v obciach a mestách. V skupine recenzentov boli zastúpení odborníci – pomáhajúci profesionáli s prehľadom o praxi a starosta obce s väčšinovým podielom rómskeho obyvateľstva.

²² <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2020:0621:FIN:SK:PDF>

²³ Autorský kolektív (príloha - **Autorský kolektív**: Jurina Rusnáková, Jaroslav Kling, Jan Grill, Zuzana Havírová, Zuzana Kumanová, Rastislav Rosinský, Daniel Škobla, Adriana Ďatková, Roman Bartoš).

Prioritná oblasť VZDELÁVANIE

Východiská

Vzdelávací systém SK dlhodobo čelí problémom so začleňovaním detí z MRK, resp. detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ŠVVP). „V porovnaní s ostatnými deťmi majú sociálne znevýhodnené deti takmer o polovicu nižšiu účasť na predprimárnom vzdelávaní, naopak viac ako štvornásobne vyššie zastúpenie v špeciálnom školstve a osemnásobne vyššiu mieru opakovania ročníka.“²⁴

Napriek určitým zlepšeniam v oblasti edukácie rómskych detí z MRK, vrátane prijatia legislatívnych opatrení²⁵, musíme konštatovať, že zámery predchádzajúcej Stratégie 2020 sa nepodarilo v oblasti vzdelávania uspokojivo naplniť. Stratégii 2020, a najmä jej aktualizovaným akčným plánom, je vyčítaná veľká roztrieštenosť implementujúcich inštitúcií, ako i operačných národných programov, ktoré limitujú efektivitu realizácie cieľov a opatrení. Zároveň je predchádzajúcej stratégii vytyčaná nepreviazanosť jej cieľov s cieľmi opatrení na ich dosiahnutie v aktualizovaných akčných plánoch, čo spôsobuje problémy pri monitorovaní efektu a účinnosti opatrení. Ďalším závažným nedostatkom Stratégie 2020, na ktoré je potrebné sa sústrediť i pri aktuálnej stratégii, je absencia dát, ktorá znemožňuje relevantné vyhodnotenie indikátorov, resp. vyhodnotenie dopadu realizovaných opatrení. Zásadným problémom Stratégie 2020 a akčných plánov je takmer absolútna závislosť financovania a realizácie opatrení od zdrojov Európskej komisie, iba s minimálnym príspevom zdrojov štátneho rozpočtu a verejnej správy, a zároveň veľmi pomalé a administratívne náročné čerpanie prostriedkov, či časové nesúlady medzi obdobiami čerpania.²⁶ Problémy a potreby cieľovej skupiny, ktoré pokladáme za najpálčivejšie, sa napriek víziám predchádzajúcej stratégie nepodarilo naplniť, napr. dlhodobá neprítomnosť štandardných diagnostických nástrojov na posúdenie miery začlenenia žiakov do špeciálnych tried a škôl, či dokonca prehlbovanie priestorovej segregácie rómskych detí, ktorá sa začala rozširovať i na stredné školy v podobe tzv. elokovaných pracovísk stredných odborných škôl (SOŠ). Z kvalitatívneho hodnotenia stratégie, jej opatrení a aktivít zároveň vyplýva vysoká relevantnosť a účinnosť celodenných výchovno-vzdelávacích aktivít, avšak na strane druhej zlyháva realizácia vzdelávania na získanie nižšieho stredného odborného vzdelania po ukončení povinnej školskej dochádzky. Stratégia 2020 síce mala za cieľ kontrolovať organizáciu vzdelávania na získanie stupňa nižšieho stredného odborného vzdelania v dennej alebo externej forme štúdia vo vybraných školách, avšak iba na základe počtu prijatých žiakov, pričom nebrala do úvahy kontrolu kvality poskytovaných programov. Ako vysoko relevantné a účinné ciele s výrazným pozitívnym dopadom na zvyšovanie zastúpenia detí z MRK vo vzdelávacom procese hodnotíme implementáciu programov inkluzívneho vzdelávania v materských školách (MŠ) a základných školách (ZŠ) v podobe národných programov Škola otvorená všetkým (ŠOV) a Podpora predprimárneho vzdelávania detí (PRIM).

²⁴ Útvar hodnoty za peniaze MF SR, Inštitút vzdelávacej politiky MŠVVŠ SR a Inštitút sociálnej politiky MPSVR SR (2020) Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym. Záverečná správa, str. 9, dostupné na: <https://www.minedu.sk/revizia-vydavkov-na-skupiny-ohrozene-chudobou-alebo-socialnym-vylucenim-2020/>

²⁵ Úprava dôsledkov zákona č. 188/2015 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) novelizáciou § 9f, osobitne jeho odsek 3, ktorý ustanovil klasifikačné kritérium pre poskytovanie príspevku na skvalitnenie podmienok na výchovu a vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a prijatie novely školského zákona o povinnom roku predprimárneho vzdelávania s účinnosťou od 1.septembra.2021.

²⁶ Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK (2019): Externé hodnotenie implementácie Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020.

PRIM²⁷, ktorých udržateľnosť je však otázna, a to aj napriek ich aktuálnemu pokračovaniu v druhých fázach²⁸, a závisí od pokračovania finančnej podpory. V tejto súvislosti Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR v rámci vnútro rezortného dialógu a v spolupráci s odborníkmi z praxe identifikovalo kľúčové oblasti, ktorých riešenie bude prioritné, ale len na obdobie roka 2021²⁹.

Ciele aktuálnej Stratégie 2030 sú zamerané na tri základné oblasti edukačného systému: cieľ (1) smerujúci k podpore dieťaťa/žiaka a starostlivosti o rodinu, cieľ (2) smerujúci k podpore odborných kapacít učiteľa a ciele (3 – 6) zamerané na podporu vytvárania podnetného prostredia pre žiakov z MRK.³⁰

Víziou Stratégie 2030 je zvýšiť reálnu účasť detí a žiakov z MRK na kvalitnej výchove a vzdelávaní v hlavnom vzdelávacom prúde, s dôrazom na uplatňovanie desegregačných a inkluzívnych opatrení v edukačnom procese na všetkých stupňoch vzdelávania, vrátane programov celoživotného vzdelávania. V rámci prípravy na edukáciu v hlavnom vzdelávacom prúde je potrebné zamerať sa na zvýšenie podielu rómskych detí vo veku 0 – 3 rokov na programoch ranej starostlivosti minimálne na úroveň 30 % zo všetkých detí z MRK. Zvýšením účasti 3 – 4-ročných detí na predprimárnom vzdelávaní na úroveň 50 % a 100 % zaškolením rómskych 5 – 6-ročných detí SR dosiahne úroveň celoslovenského priemeru 75 % zaškolenosti detí z MRK na predprimárnom stupni vzdelávania. Ambíciou stratégie je zároveň znížiť podiel žiakov z MRK v ZŠ a špeciálnych základných školách (ŠZŠ), ktoré opakujú ročník, o polovicu na úroveň 11 %, znížiť podiel žiakov z MRK s predčasne ukončenou školskou dochádzkou o polovicu na úroveň 36 % a zvýšiť podiel Rómov s ukončeným stredným vyšším vzdelaním, a to dvojnásobne na úroveň 45 % u mužov a 40 % u žien, s dôrazom na uplatňovanie nástrojov, ktoré odstránia súčasné rozdiely vo vzdelanostnej úrovni žien a mužov³¹. Dôležitým prvkom Stratégie 2030 je vo všetkých stupňoch vzdelávania implementovať opatrenia inkluzívnej a desegregačnej politiky s cieľom znížiť počet detí, ktoré sa vzdelávajú v prevažne etnicky homogénnych triedach, resp. školách, minimálne o polovicu na úroveň 30 % a redukovať podiel Rómov, ktorí sa počas vzdelávania cítia byť diskriminovaní z dôvodu etnicity na 3 %.

Rané detstvo

Slovensko patrí podľa OECD (2016)³² ku krajinám s najnižším podielom investícií HDP do starostlivosti v ranom detstve, napriek poznatkom, že obdobie prvých troch rokov po narodení dieťaťa je kľúčové pre pozitívne ovplyvnenie rozvoja mozgu a vybudovanie pevnej vzťahovej väzby dieťaťa do 3 rokov na väzobnú postavu za účelom emočnej stability dieťaťa.

²⁷ Národný projekt ŠOV – Škola otvorená všetkým, viac na: <http://npsov.mpc-edu.sk>, PRIM – Podpora predprimárneho vzdelávania detí z MRK, viac na: <https://www.minv.sk/?NP-PRIM-predprimarne-vzdelavanie-MRK>

²⁸ Národný projekt POP – Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov, viac na: <https://mpc-edu.sk/sk/pop1>, Národný projekt POP II – Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov II., viac na: <https://mpc-edu.sk/sk/pop2>, Národný projekt PRIM II. – Podpora predprimárneho vzdelávania detí z marginalizovaných rómskych komunit II., viac na: <https://www.minv.sk/?np-prim-ii-projekt-inkluzie-v-materskych-skolach>

²⁹ Nultý akčný plán, viac na: <https://www.minedu.sk/nulty-akcny-plan-je-prvotnym-vychodiskom-pre-urychlene-nastartovanie-funkcnych-zmien-k-zvyseniu-inkluzivnosti-vo-vzdelavani/>

³⁰ Výstavba budov a skvalitňovanie materiálneho vybavenia, odstraňovanie segregácie, zavádzanie prvkov inkluzívneho vzdelávania do edukačného procesu, obsahové a špecificky zamerané zmeny v curricule vo vzťahu k edukácii detí z MRK, vzdelávanie v materinskom jazyku, skvalitňovanie metód a foriem edukačných postupov detí z MRK.

³¹ Rozdiely vo vzdelanostnej úrovni žien a mužov zahŕňajú komplexný prístup k vyrovnávaniu nerovností, vrátane odstraňovania stereotypov o roliach žien a mužov.

³² Education at a Glance 2016: OECD Indicator, str. 205.

Iba 5 % detí do veku 3 rokov využíva zariadenia formálnej starostlivosti, čo je najmenej v rámci EÚ (priemer krajín EÚ15 je 42 % detí a priemer V4 je 11 %).³³ Na Slovensku chýba legislatívny rámec, ako aj verejné politiky, či národné stratégie, ktoré by sa zameriavali na komplexný prístup k starostlivosti v ranom detstve. Oblasť ranej starostlivosti je v kompetencii viacerých orgánov štátnej a verejnej správy³⁴, bez efektívnej koordinácie služieb. Problémom je aj nedostupnosť služieb starostlivosti v ranom detstve a programov v prirodzenom prostredí rodiny pre ľudí žijúcich v extrémnej chudobe. V súčasnosti sú služby poskytované len pre deti, ktorých vývoj je ohrozený z dôvodu zdravotného postihnutia a uplatnia si právny nárok na sociálnu službu v pôsobnosti VUC, čo z hľadiska dostupnosti pre rodiny MRK znamená, že de facto všetky deti vo veku 0 – 3 roky, ktoré žijú v prostredí MRK, nemajú prístup ku kvalitným službám starostlivosti v ranom detstve. Tie sú momentálne zabezpečované len v minimálnej miere, najmä prostredníctvom neziskových organizácií.³⁵

Prioritou vlády SR na nasledujúce strategické obdobie musí byť vybudovanie systému efektívneho poradenstva, vrátane tvorby nadrezortnej stratégie ranej starostlivosti³⁶ a opatrení na zabezpečenie zberu dát o počtoch detí z MRK v programoch ranej starostlivosti. Je potrebné realizovať a vyhodnocovať depistážne a stimulačné programy zamerané na celostný rozvoj detí z MRK, podporovať aktivity zamerané na efektívne rodičovstvo a prosperitu dieťaťa priamo v komunitách a poskytovať intervenčnú formalizovanú a dostupnú ranú starostlivosť pre deti z MRK. Potenciál na implementáciu týchto opatrení predstavuje 4,9 mil. EUR, pričom finančný priestor na realizáciu opatrení v oblasti ranej starostlivosti v prvom roku 2021 predstavuje 0,6 mil. EUR.³⁷

Materské školy

Účasť rómskych detí na predprimárnom vzdelávaní má dlhodobu nízke zastúpenie, v roku 2015 sa zúčastnilo vzdelávania v MŠ len 34 % detí vo veku od 4 rokov do začatia povinnej školskej dochádzky a v školskom roku 2018/2019 to bolo len 32 % detí z MRK vo veku od 4 rokov.³⁸

Od 1. januára 2021 vstúpila do platnosti novela školského zákona o povinnom roku predprimárneho vzdelávania, ktorá je z hľadiska zvyšovania predprimárnej zaškolenosti detí z MRK a realizácie desegregačných opatrení významným krokom. Najpálčivejším problémom je

³³ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa, (2020), str. 9.

³⁴ MPSVaR, MZ, MŠVvaŠ a VÚC.

³⁵ Napríklad prostredníctvom programu „Omama“ implementovaného mimovládnu organizáciou Cesta von, v rámci ktorého bola v roku 2020 poskytnutá raná starostlivosť 265 deťom vo veku 0 – 3 roky (vrátane) a 37 deťom vo veku 4 – 6 rokov v jedenástich lokalitách MRK, alebo prostredníctvom programov zameraných na zlepšenie zdravia programom Zdravé regióny, dostupné na: <https://www.zdraveregiony.eu/>, ďalej program Healthy from the Beginning a Hračkou k inklúzii pre vzdelávanie rómskych detí v ranom veku a ich rodičov, na Slovensku realizovaný organizáciou Škola dokorán – Wide Open School n. o, dostupné na: <https://epha.org/healthy-from-the-beginning-ensuring-a-good-start-in-life-for-all-roma-children/> a na: <https://www.reyn.eu/toy4inclusion/>, program včasnej intervencie OZ Detstvo deťom v Dobšinej, dostupné na: <http://dede.sk>, program Misia 1000 ACEC Rudňany dostupné na: <https://www.acec.sk/o-nas/>

³⁶ Zámer je deklarovaný aj v Programovom vyhlásení vlády vetou „Vláda SR zavedie koordinovaný nadrezortný systém včasnej intervencie pre deti so zdravotným znevýhodnením a pre deti zo sociálne-znevýhodneného prostredia a ich rodiny. <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24756/1>

³⁷ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str.13.

³⁸ Rigová, E., Kováčková, L., Šedovič, M. (2020) Policy brief: Predprimárne vzdelávanie detí zo znevýhodneného prostredia: Problémy zavedenia povinnej škôlky očami samosprávy, str. 3 podľa ÚHP, IVP a ISP, 2020, dostupné na: https://www.governance.sk/wp-content/uploads/2020/05/Policy_Brief_PPV.pdf

nedostatok personálnych, odborných i priestorových kapacít³⁹. Problémom zostáva aj priestorová a finančná nedostupnosť vzdelávania. Zo 191 osídlení mimo obce je štvrtina (48) takých, ktorých priemerná vzdialenosť od školského zariadenia je 5,4 km⁴⁰. Pri budovaní nových kapacít je potrebné uplatňovať princípy nesegregácie (t. j. nevytvárať nové segregované zariadenia) a desegregácie (t. j. maximálne sa snažiť existujúcu rasovú segregáciu aktívne odstraňovať). Teda účelom zmierňovania priestorovej a fyzickej nedostupnosti nie je výstavba škôl a školských zariadení v tesnej blízkosti segregovaných osídlení, ale dobudovanie novej infraštruktúry tak, aby sa neprehlbovala vylúčenosť rómskej komunity, a zabezpečenie dopravného spojenia medzi osídleniami a školskými zariadeniami. Okrem zvyšovania kapacít je však dôležité aj zvyšovať kvalitu predškolského vzdelávania, zabezpečiť prítomnosť pedagogických, odborných zamestnancov a pomáhajúcich profesií ovládajúcich rómsky jazyk, zavádzať inovatívne prvky do edukačného procesu, ktoré významne prispievajú k implementácii inkluzívneho vzdelávania do praxe. Potenciál na implementáciu týchto opatrení predstavuje 78,2 mil. EUR úspor zo štátneho rozpočtu, pričom finančný priestor na realizáciu opatrení v oblasti predprimárneho vzdelávania v prvom roku 2021 predstavuje 11,8 mil. EUR.⁴¹ Tento je zároveň možné navýšiť o zdroje štrukturálnych a investičných fondov EÚ.

Základné školy

Pri riešení súčasnej pandemickej situácie a mimoriadneho prerušenia školského vyučovania vo forme dištančného vzdelávania ako jediného schodného riešenia v tejto situácii bolo preukázané⁴², že nie všetky deti, vrátane detí z MRK, majú rovnaký prístup ku vzdelávaniu, či už v dôsledku nevyhovujúcich hygienických podmienok, alebo prístupu k digitálnym technológiám. Správa Inštitútu vzdelávacej politiky⁴³ poukázala na fakt, že viac ako 30-tisíc detí nemá pravdepodobne prístup k internetu a vyše 110-tisíc detí je odkázaných na bezplatné stravovanie v školách. Táto situácia podčiarkla fakt, že slovenský vzdelávací systém má s edukáciou detí zo sociálne znevýhodneného prostredia výrazné problémy. Je nevyhnutné venovať komplexnú pozornosť vyrovnávaniu sociálnych nerovností vo vzdelávaní, vrátane riešenia novovynárajúcej sa témy digitálnej priepasti a posilňovania digitálnej gramotnosti.

Z medzinárodného testovania PISA vyplýva, že Slovensko je po Španielsku druhou krajinou, v ktorej sociálne zázemie najviac vplyva na **mieru opakovania ročníka**. Vplyv socioekonomického zázemia na výsledky žiakov je na Slovensku v porovnaní s inými vyspelými krajinami vyšší (napr. 18 % oproti 12 % priemeru OECD vo výsledkoch čitateľskej gramotnosti v testovaní PISA 2018) a rozdiel vo výsledkoch žiakov s vysokým a nízkym socioekonomickým statusom zodpovedá zhruba trom rokom školskej dochádzky.⁴⁴

³⁹ K 15. septembru. 2020 podľa údajov MŠVVaŠ eviduje 88 obcí, v ktorých k danému dátumu neboli vytvorené podmienky pre predprimárne vzdelávanie 3 596 deťom vo veku 5 rokov, z toho 2 620 chýbajúcich miest sa nachádza v 72 obciach nachádzajúcich sa v Atlase rómskych komunít. Zdroj: Interný materiál Sekcie predprimárneho a základného vzdelávania, MŠVVaŠ SR, 5. október. 2020

⁴⁰ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 62, podľa Atlasu rómskych komunít 2019.

⁴¹ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 13.

⁴² Rafael, V., Krejčíková, K. (2020): Aký je rozdiel medzi „online“ a „offline“ žiakmi z rómskych komunít a čoho sa najviac obávajú po návrate do školy, Bratislava, EduRoma, dostupné na: <https://eduroma.sk/docs/ako-zostat-blizko-na-dialku-2.pdf>.

⁴³ Bednárik, M. a kol. (2020): 'Ako v čase krízy zabezpečiť vzdelávanie pre všetky deti', komentár 1/2020, apríl 2020, Inštitút vzdelávacej politiky, dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/16113.pdf>.

⁴⁴ NÚCEM MŠVVaŠ: Národná správa Národná správa 2018, online: https://www.nucem.sk/dl/4636/Narodna_sprava_PISA_2018.pdf?fbclid=IwAR039_T7AevBhU5KPzB_bDTl0oO6ga-HYzDbY_aJcJK6JVDX52cY5P86QN4

Podiel žiakov s **predčasne ukončenou školskou dochádzkou (PUŠD)**, nepokračujúcich vo vzdelávaní, je výrazne vyšší v sociálne znevýhodnených skupinách ako vo zvyšku populácie. V školskom roku 2017/2018 takto ukončil školskú dochádzku každý desiaty žiak v systéme pomoci hmotnej núdze (10,6 %) a 13,4 % žiakov z prostredia MRK. V celkovej populácii tejto vekovej skupiny to bolo 6,4 %.⁴⁵

Vzdelávací systém sa v oblasti podpory o žiakov s PUŠD zameriava výhradne **na kompenzačné opatrenia** v podobe možnosti získania nižšieho stredného vzdelania prostredníctvom druhošancového vzdelávania, ktoré nie je kvalitatívnym ekvivalentom ukončenia ZŠ, alebo na ukončenie nižšieho stredného odborného vzdelania v programoch F-odborov SOŠ, bez možnosti pokračovať v štúdiu na stredných školách s výučným listom či maturitou⁴⁶ a s nízkou uplatniteľnosťou na trhu práce.⁴⁷

Dokladom o nadobudnutom vzdelaní v F-odboroch je vysvedčenie s doložkou, na ktorej je uvedené, že absolvent ukončil vzdelávanie na úrovni Medzinárodného štandardného členenia vzdelávania (ISCED 2). Dosiahol teda nižšie odborné vzdelanie a zo školy odchádza ako zaškolený, s možnosťou vykonávať jednoduché pomocné práce a základné úkony jednotlivých profesií. V roku 2018 sa v F-odboroch vzdelávalo odhadom 2 574 žiakov z MRK, čo je približne 59 %.⁴⁸ Podľa odhadov však iba 29 % úspešne absolvuje a získa vysvedčenie o záverečnej skúške.⁴⁹

Podľa štatistík nezamestnanosti, uplatniteľnosť absolventov F-odborov na trhu práce je veľmi nízka. Stále sú najpočetnejšou skupinou evidovaných nezamestnaných. Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI) vo svojej analýze nezamestnanosti absolventov stredných škôl potvrdila trend najvyššej miery nezamestnanosti absolventov učebných odborov spomedzi absolventov iných typov vzdelávania na stredných školách.⁵⁰

Napriek vysokým investíciám štátu kvalita vzdelávania na elokovaných pracoviskách SOŠ v F-odboroch nie je úplne uspokojivá; prítomná je nízka odbornosť vyučovania, najmä v predmetoch všeobecnej povahy, ktorá súvisí s nekvalifikovanosťou pedagógov. Z celkového počtu 46 škôl poskytujú trojročné programy len tri, pričom jedna z nich ponúka tri rôzne zamerané odbory (strojárka výroba, praktická žena a výroba konfekcie). Učebný odbor praktická žena svojím zameraním, cieľmi a získaním kľúčových kompetencií napĺňa teórie tradičnej rodovej úlohy ženy a posilňuje stereotypy voči ženám z MRK, ktoré sa nevedia starať o rodinu, vychovávať deti a hospodáriť s peniazmi, čo je v rozpore s politikou EÚ v oblasti rodovej rovnosti, ku uplatňovaniu ktorej sa SR zaviazala.⁵¹ V niektorých prípadoch dokonca podporujú segregované vzdelávanie. 96 % z elokovaných pracovísk SOŠ, ktoré ponúkajú vzdelávanie v F-odboroch, sa nachádza v obciach s koncentráciou Rómov a takmer 30 % sa

⁴⁵ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 74.

⁴⁶ Správa Štátnej školskej inšpekcie o neprospiievajúcich žiakoch 2018/2019.

⁴⁷ Nezamestnanosť absolventov študijných odborov, CVTI (2020). 13,8 % absolventov F-odborov bolo v máji 2020 nezamestnaných, pričom stredná doba evidencie absolventa na úrade práce je cca 8 mesiacov.

⁴⁸ Odhad počtu na základe údajov z Revízie výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením, záverečná správa, 2020, str. 75, kde sa uvádza „V roku 2018 sa na F-odboroch vzdelávalo celkovo 4 364 žiakov, 152, z toho odhadom 59 %, je v systéme PHN a 59 % pochádza z MRK.“, potom 59 % z celkového počtu 4 364 žiakov je 2 574 žiakov z MRK.

⁴⁹ CVTI (2017, 2019). Vypočítané ako podiel absolventov F-odborov za rok 2019 na žiakoch prvého ročníka F-odborov v roku 2017.

Výpočet nezahŕňa žiakov F-odborov na SOŠ pre zdravotne znevýhodnených a na SOŠ pri reedukačných centrách. Očistené o 3-ročné odbory.

⁵⁰ Herich, 2020, Evidovaná nezamestnanosť absolventov stredných škôl, https://www.cvtisr.sk/buxus/docs//JH/Nezamestnanost_A20_.pdf

⁵¹ Balážová, CVEK, 2015: Elokované pracoviská SOŠ pri MRK, <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Elokovane-pracoviska-final-1.pdf>.

nachádza v obciach so segregovanými osídleniami, čo nemotivuje žiakov z MRK navštevovať školy so žiakmi z majority⁵².

V dôsledku staticky stanoveného normatívu na žiaka⁵³ bolo druhošancové vzdelávanie zabezpečované v roku 2018 pre 784 osôb v rozsahu 93 % kurzov⁵⁴ strednými odbornými školami, ktorých kurzy nie vždy zodpovedajú rozsahu obsahu požadovaného vzdelávania.

Stratégia 2030 sa v oblasti riešenia problematiky F-odborov a kompenzačných programov PUŠD bude v rámci opatrení zameriavať najmä na zhodnotenie obsahu existujúcich programov ISCED 2 a ich súlad so vzdelávacími štandardmi, realizáciu programov na vyrovnávanie rozdielov vo vzdelanostnej úrovni žien a mužov a odstraňovanie nerovnosti⁵⁵, vytvorenie systému monitorovania a eliminovania programov nespĺňajúcich požadovanú kvalitu, metodickú úpravu organizácie vzdelávania v F-odboroch s cieľom predchádzať priestorovej a sociálnej segregácii a absencii regulácie počtu žiakov, vytvorenie nových programov podľa požiadaviek trhu práce, zvýšenie počtu ZŠ ponúkajúcich druhošancové vzdelávanie.

Zároveň je potrebné zamerať pozornosť aj na riešenie eliminácie dvojzmennosti ZŠ, ktorá má negatívny dopad na kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu. Zo štatistických údajov CVTI vyplýva, že v Slovenskej republike je 41 ZŠ, v ktorých sa výchovno-vzdelávací proces uskutočňuje v dvoch zmenách. Z informácií poskytnutých okresnými úradmi v sídle kraja vyplýva, že najväčší problém s dvojzmennosťou na ZŠ je v Prešovskom a Košickom kraji (kraje s najvyššou koncentráciou MRK).

Na základe štatistických údajov z 15. septembra 2020 poskytnutých CVTI vznikla aktuálna potreba rozšíriť kapacitu o 215 tried pre 3 737 žiakov v Prešovskom a Košickom kraji. Analýza zároveň konštatuje, že na výstavbu, rekonštrukcie, prípadne nadstavbu je potrebné vyčleniť zhruba 60-tis. EUR na triedu, čo predstavuje celkový náklad 12,9 mil. EUR.⁵⁶ Aby títo žiaci mali zabezpečený rovnaký prístup ku kvalitnému vzdelávaniu ako žiaci na školách s bežnou prevádzkou, je dôležité túto dvojzmennosť odstrániť aj vzhľadom na prognózy nárastu obyvateľstva v niektorých okresoch.

V nasledujúcom strategickom období je dôležité zamerať sa i na riešenie problémov s **fyzickou a finančnou nedostupnosťou vzdelávania** pre žiakov z MRK. Zo 191 segregovaných osídlení je 49 (t. j. 26 %) od najbližšej obce so školou vzdialených priemerne 3,5 km.⁵⁷ Zároveň, napriek dotáciám na podporu výchovy k stravovacím návykom pre deti a dotácia na podporu výchovy k plneniu školských povinností dieťaťa ohrozeného sociálnym vylúčením, mnohé rodiny z MRK zápasia s tzv. skrytými poplatkami (hygiena, výlety, triedny fond), či poplatkami za školské

⁵² ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 76.

⁵³ 10 % bežného normatívu základných škôl, § 4 ods. 4 Nariadenia vlády č. 630/2008 Z. z., ktorým sa ustanovujú podrobnosti rozpisu finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu pre školy a školské zariadenia za účelom úpravy normatívu pre fyzické osoby, ktoré nezískali nižšie stredné vzdelanie a vzdelávajú sa v externej forme na základnej škole alebo strednej škole za účelom získania tohto stupňa vzdelania.

⁵⁴ CVTI (2017, 2019). Vypočítané ako podiel absolventov F-odborov za rok 2019 na žiakoch prvého ročníka F-odborov v roku 2017. Výpočet nezahŕňa žiakov F-odborov na SOŠ pre zdravotne znevýhodnených a na SOŠ pri reedukačných centrách. Očistené o 3-ročné odbory.

⁵⁵ Ide najmä o nerovnosti súvisiace so stereotypmi o roliach žien a mužov.

⁵⁶ MŠVVaŠ, 2017: Analýza dvojzmennej prevádzky základných škôl a návrhy opatrení ako situáciu riešiť.

⁵⁷ Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením, záverečná správa, 2020, str. 14.

kluby detí (ŠKD), či centrá voľného času. Neschopnosť uhradiť náklady v týchto formách vzdelávacieho systému vyčleňuje žiakov z MRK z poobedňajších aktivít škôl.

Jedným z programov v oblasti eliminácie PUŠD a zvyšovania rovného prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu žiakov a žiačok z MRK je program celodenného výchovného systému.⁵⁸ Významne prispieva k zvyšovaniu školskej dochádzky a najmä, prostredníctvom financovania pedagogických asistentov a pomáhajúcich profesií ovládajúcich rómsky jazyk, k vzdelávaniu v rómskom jazyku ako podporného nástroja vzdelávania. Rozširovanie programu celodenného výchovného systému a programov mentoringu a tútoringu v ročníkoch nižšieho sekundárneho vzdelávania do všetkých škôl s vyššou koncentráciou žiakov z MRK sa javí ako efektívny nástroj zvyšovania úspešnosti žiakov z MRK v budúcom strategickom období. Potenciál na implementáciu týchto opatrení predstavuje 6 mil. EUR úspor zo štátneho rozpočtu, pričom finančný priestor na ich realizáciu opatrení v prvom roku 2021 predstavuje 5,3 mil. EUR.⁵⁹ Tento je zároveň možné navýšiť o zdroje štrukturálnych a investičných fondov EÚ.⁶⁰

Stredné a vysoké školy

Z dostupných dát vyplýva⁶¹, že po ukončení povinnej školskej dochádzky pokračuje vo vzdelávaní len 62 % žiakov v hmotnej núdzi a polovica (51 %) žiakov z MRK, zatiaľ čo podiel v celkovej populácii je 75 %. Účasť vo vysokom školstve je v prípade sociálne znevýhodnených skupín ešte nižšia. Iba 10 % mladých ľudí z rodín, ktorým sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi, je zapísaných na vysokej škole v SR, čo je menej ako štvrtinový podiel oproti podielu v celkovej populácii. V prostredí MRK je účasť na vysokom školstve medzi mladými ľuďmi minimálna – menej ako 7 % celkovo a 1,5 % v prípade kombinácie MRK a pomoci v hmotnej núdzi.⁶²

Podiel mladých Rómov na Slovensku, ktorí sú nezamestnaní a zároveň sa ďalej nevzdelávajú (NEET), dosahuje mieru 65 %, v porovnaní s 12 % mierou bežnej populácie rovnakej vekovej kategórie 20 – 34 rokov.⁶³ Až 31,8% mladých žien, v porovnaní so 14,7% mladých mužov čelí nezamestnanosti a nepokračuje ďalej vo vzdelávacom procese.⁶⁴ Výskumy poukazujú na vyššiu zraniteľnosť žien v dôsledku starostlivosti o deti, či domácich povinností, ako aj v dôsledku nižšieho platového ohodnotenia, či absencie nástrojov na zosúladenie rodinného a pracovného života.

Prioritou teda naďalej zostáva podporovať intervenčné a preventívne nástroje proti PUŠD a intervencie podporujúce zotrvávanie žiakov z MRK vo vzdelávacom systéme tak, aby získali odborné alebo úplné stredné vzdelanie za účelom ich uplatnenia na trhu práce, so zohľadnením podpory žien z MRK s rodičovskými povinnosťami. V týchto snahách zatiaľ Slovensko zlyháva, najmä v oblasti podpory mentoringových a tútoringových programov s

⁵⁸ Implementovaný na 130 základných školách na Slovensku v rámci Národného projektu Škola otvorená všetkým (ďalej ŠOV), v siedmich krajoch SR v rámci Operačného programu Ľudské zdroje, Záverečná evalvačná správa NP ŠOV, dostupné na: <http://npsov.mpc-edu.sk/dolezite-oznamy/pracovne-stretnutie-ohladom-implementatione-narodneho-projektu>

⁵⁹ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 13.

⁶⁰ Údaje vygenerované z tabuľky financovania hodnotových opatrení z úspor na štátnom rozpočte v rámci ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 13.

⁶¹ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 78.

⁶² ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 79.

⁶³ FRA 2016, in Tomczyk – Vanek (Eds.), 2017. Adults Literacies as Benefit for Inclusion and Equity, Reports on young adults being NEETs: Estonia, Iceland, Poland and Slovakia. Banská Bystrica – Cracow: Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, s. 115.

⁶⁴ Eurostat, 2015 in: Tomczyk – Vanek (Eds.), 2018. How to work with NEETs. Recommendation for policy and practice. Krakow: Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie, s. 25.

úlohou poskytnúť poradenstvo a podporu ohrozeným žiakom a študentom, resp. doučovanie a zlepšovanie ich výsledkov.⁶⁵

V roku 2018 boli na stredoškolské štipendiá vynaložené 3 mil. EUR. Podporených bolo v priemere 8 266 žiakov za mesiac, čo predstavuje 4 % všetkých stredoškolákov a odhadom 34 % žiakov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením.⁶⁶

Potenciál na implementáciu podpory mentoringu a tútoringu slabo prospievajúcich žiakov na druhom stupni bežných ZŠ a na stredných školách predstavuje 4,7 mil. EUR úspor zo štátneho rozpočtu.⁶⁷ Potenciál na navýšenie stredoškolských štipendií bol vyčíslený na 4,1 mil. EUR.⁶⁸

Segregácia a inklúzia

Segregácia rómskych detí a žiakov v oddelených triedach, budovách či samostatných školách je formou etnickej diskriminácie zakázanej právom EÚ a vnútroštátnou legislatívou, čo potvrdili slovenské súdy vo viacerých rozhodnutiach.⁶⁹ Štát má teda povinnosť proti segregácii rómskych detí aktívne bojovať, k čomu ho vyzval napríklad aj Výbor OSN pre práva dieťaťa, podľa ktorého Slovensko pretrvávajúcou segregáciou rómskych detí neplní svoje právne záväzky.⁷⁰ Okrem zabezpečenia právnej konformity je potrebné bojovať proti segregácii v školstve aj z dôvodu zabezpečenia efektívnosti realizovaných inkluzívnych politík, pretože vzdelávanie v segregovanom prostredí je spravidla menej kvalitné, než vzdelávanie v prostredí, ktoré reaguje na rôznorodé vzdelávacie potreby každého dieťaťa. Vedecký výskum robustne potvrdil, že iba kombinácia desegregácie (teda vytváranie etnicky zmiešaného prostredia) a inkluzívneho vzdelávania (poskytujúceho podporu žiakom s ohľadom na ich individuálne možnosti a potreby) prispievajú k pozitívnym interetnickým interakciám a redukcii protirómskeho rasizmu, ale zároveň k zlepšovaniu študijných výsledkov rómskych detí.⁷¹ Tieto pozitívne faktory sú nevyhnutnými predpokladmi úspešnej spoločenskej integrácie Rómov a inkluzívnosti väčšinovej spoločnosti, ktoré sú teda do značnej miery v rukách a zodpovednosti vzdelávacieho systému.

Správa Amnesty International vydaná v roku 2017 konštatuje, že „diskriminácia a segregácia Rómov je naďalej rozšírená v celom základnom vzdelávaní [a] slovenské úrady v riešení tejto

⁶⁵ Tieto programy poskytuje len 20 mimovládnych organizácií zo zdrojov EÚ, ktoré podporujú 968 žiakov z MRK. Zdroj: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (2020), str. 77, dostupné na: <http://www.minv.sk/?aktualne-vyzvy-na-predkladanie-ziadosti-onenavratny-financny-prispevok&sprava=vyzva-zamerana-na-poskytovanie-mentorskej-a-tutorskej-podpory-pre-ziakov-z-mrk-s-dorazom-na-uspesne-ukoncenie-zs-a-plynuly-prechod-na-ss-oplz-po5-2017-2>

⁶⁶ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 79. Podiel ohrozených študentov v stredných školách bol odhadnutý na základe miery ohrozenia chudobou alebo sociálnym vylúčením vo vekovej skupine 15 až 19 rokov v prieskume SILC z roku 2016 (23,6 %) za predpokladu účasti na vzdelávaní ohrozených ľudí v tejto vekovej skupine na rovnakej úrovni ako v skupine ľudí v hmotnej núdzi.

⁶⁷ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 16.

⁶⁸ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 17.

⁶⁹ Napríklad kauza Poradňa pre občianske a ľudské práva proti Základnej škole s materskou školou v Šarišských Michaľanoch, ale aj prípady medzinárodnej judikatúry vrátane rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva v prípade D.H. a ostatní proti Českej republike.

⁷⁰ UN (2016) Committee on the Rights of the Child: Concluding observations on the combined third to fifth periodic reports of Slovakia, CRC/C/SVK/CO/3-5, 20. júla 2016, dostupné na: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhskJo1IBhMr5sq%2bdAoPXOB%2fun6w3GuJfElvdW5%2beyns8cxWentbxSJJ7%2ffP14Xd9%2b6pn8%2b%2bWQVtosf1bQZFaWc1J4wKvAphaNDY%2fMJ%2f18xue>

⁷¹ Výsledky kvantitatívneho výskumu realizovaného na vzorke 3 420 žiakov na 82 školách v Maďarsku zverejnené v Hajdu, T., Kertesi, G. & Kézdi, G. (2019). Inter-Ethnic Friendship and Hostility between Roma and non-Roma Students in Hungary: The Role of Exposure and Academic Achievement. In: B.E. Journal of Economic Analysis & Policy, 19(1).

situácii zásadne zlyhávajú⁷². K podobnému záveru dospela aj EK, ktorá kvôli diskriminácii vo vzdelávaní v roku 2015 spustila voči Slovenskej republike konanie pre porušenie Smernice Rady 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod (ďalej len „smernica o rasovej rovnosti“).

Súčasná legislatíva v tzv. školskom zákone zakazuje diskrimináciu a segregáciu, avšak absentujú metodické usmernenia na predchádzanie segregačným postupom, prístupné všetkým zainteresovaným aktérom. Naďalej pretrváva nadmerné zastúpenie žiakov z MRK v špeciálnom školstve, naďalej sa stretávame s etnicky homogénnymi triedami, školami, oddelenými pavilónmi, poschodiami, triedami a pod. Naďalej sme svedkami odlivu nerómskych detí (jav v medzinárodnej literatúre označovaný ako „white flight“), či diskriminácie zo strany pedagógov. V snahe zabrániť odlivu nerómskych žiakov niektoré školy pristupujú k vytváraniu oddelených rómskych a nerómskych tried, čím prispievajú k prehľbovaniu rezidenčnej segregácie.⁷³ Na úrovni predškolského a základného vzdelávania môže byť vznik tzv. rómskych škôl dôsledkom demografického vývoja v konkrétnej obci. No v prípade ZŠ, navštevovaných výhradne rómskymi žiakmi, môže ísť aj o priamy následok spôsobu vymedzenia školských obvodov.

Určenie spádových oblastí samosprávou zriadených ZŠ je v kompetenciách jednotlivých obcí. Ak sa v obci nachádzajú vylúčené rómske lokality, alebo sú Rómovia koncentrovaní v niektorých častiach obce, v praxi dochádza k prípadom, keď samospráva navonok neutrálnym administratívnym rozhodnutím o školských obvodoch buď prispeje k reprodukcii existujúcej priestorovej segregácie, alebo ju dokonca prehĺbi tým, že do spádovej oblasti jednej zo škôl zaradí viaceré lokality, obývané Rómami.⁷⁴ Napriek tomu, že segregácia vo vzdelávaní je zakázaná, v súčasnosti neexistuje žiadny záväzný a vynútiteľný právny predpis, ktorý by obciam ukladal povinnosť predchádzať novej reprodukcii priestorovej segregácie pri stanovovaní školských obvodov.⁷⁵ Tendencia vyčleňovať rómskych žiakov do oddelených tried či škôl môže byť zároveň aj dôsledkom nedostatku iných nástrojov a nedostatočným financovaním podporných opatrení.

V budúcom strategickom období bude nutné identifikovať a eliminovať výskyt segregačných praktík, napr. prostredníctvom realizácie desegregačných projektov, rušenia špeciálnych tried v ZŠ, alebo reguláciou počtu žiakov v F-odboroch, ako aj predchádzať priestorovej a sociálnej segregácii metodickým usmerňovaním tvorby školských obvodov na desegregačnom princípe, napr. tzv. kontrolovanou voľbou. Vzhľadom na demografickú situáciu v obciach a mikroregiónoch s vysokým podielom rómskeho obyvateľstva a realizáciu práva (hlavne nerómskych rodičov) na slobodnú voľbu školy, ktoré vedie k ich odlivu zo škôl s vysokým zastúpením rómskych detí, nie je účinné riešenie segregácie vo vzdelávaní možné iba na úrovni jednotlivých obcí, ale je potrebné do toho procesu zapájať školy a ďalších aktérov v rámci väčšieho územia.

⁷² Amnesty International (2017) Lekcia z diskriminácie, dostupné na: <http://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2017/02/Amnesty-report-Slovak-WEB.pdf>

⁷³ Hapalová Drál, 2011, NOS: Regulácia a riadenie školského systému. RAFAEL, V. (ed.) Odpovede na otázky (de)segregácie rómskych žiakov vo vzdelávacom systéme na Slovensku.

⁷⁴ NOS, Huttová, Gyarfášová, Sekulová, 2012: Segregácia alebo inklúzia Rómov vo vzdelávaní: Voľba pre školy?

⁷⁵ Hapalová Drál, 2011, NOS: Regulácia a riadenie školského systému. RAFAEL, V. (ed.) Odpovede na otázky (de)segregácie rómskych žiakov vo vzdelávacom systéme na Slovensku.

Desegregáciu rómskych detí je potrebné riešiť v rámci legislatívnych opatrení a širšieho cieľa racionalizácie siete škôl. Štát má povinnosť podporovať proces desegregácie (odstraňovania existujúcej segregácie) v školstve a zároveň dôsledne zabraňovať vytváraniu novej segregácie preventívnymi opatreniami.

Pravidlá EÚ neumožňujú investície z fondov EÚ do projektov, ktoré by vytvárali novú, či prehľbovali existujúcu segregáciu a, naopak, podporujú investície do desegregačných riešení.⁷⁶

Aby bola desegregácia vôbec možná a školy boli schopné deťom z MRK poskytovať potrebnú podporu, je nevyhnutné ich na to pripraviť prostredníctvom implementácie inkluzívneho vzdelávania, ku ktorej sa Slovensko zaviazalo prostredníctvom medzinárodných ľudsko-právnych zmlúv, avšak doposiaľ nebola vytvorená stratégia inkluzívneho vzdelávania a v školských vzdelávacích programoch stále pretrváva pojem „integrácia“. Nedostatočná inklúzia vo vzdelávaní sa premietá do výrazných rozdielov v uplatnení na trhu práce. Spomedzi krajín EÚ je na Slovensku s nárastom najvyššia miera nezamestnanosti ľudí s nízkym vzdelaním, až 29 %.⁷⁷

Zároveň je potrebné riešiť aj špecifický problém nadmerného a nedôvodného umiestňovania rómskych detí v špeciálnom školstve, ktoré je jedným z nástrojov etnickej segregácie a ktoré navyše obeť tejto praxe vylúči z možností ďalšieho vzdelávania a celoživotne stigmatizuje. Zvyšovanie prístupu k edukácii žiakov z MRK v hlavnom vzdelávacom prúde je potrebné vykonávať prostredníctvom tvorby nových diagnostických nástrojov so zohľadnením kultúrnych a jazykových špecifik detí z MRK, kontrolou diagnostiky a re-diagnostiky a v prípade pochybení presúvať deti s ľahkým mentálnym postihom A do hlavného vzdelávacieho prúdu. Potenciál na implementáciu týchto opatrení predstavuje 1,8 mil. EUR úspor zo štátneho rozpočtu, pričom finančný priestor na ich realizáciu v prvom roku 2021 predstavuje 0,2 mil. EUR.⁷⁸ V prípade absolventov ŠZŠ je potrebné im umožniť absolvovať ISCED 2 a takto zvyšovať ich šance na pokračovaní v štúdiu, či na uplatnení na trhu práce.

Odborné kapacity

Dlhodobým problémom zostáva nedostatok pedagogických a odborných zamestnancov a pomáhajúcich profesií, ktorým chýbajú zručnosti potrebné pri vzdelávaní žiakov z rôzneho sociokultúrneho, etnického, náboženského či jazykového prostredia. Zistenia tiež potvrdzujú, že pregraduálne a ďalšie vzdelávanie učiteľov ich dostatočne nepripraví na prácu s deťmi z MRK bez prejavov diskriminácie. Zamestnávanie pedagogických asistentov, ktorí ovládajú rómsky jazyk, je síce odporúčané, ale nie je systematicky a finančne podporované. Ich finančná udržateľnosť je závislá od príspevku na vzdelávanie detí zo SZP, ktorý nepostačuje na pokrytie personálnych a materiálnych výdavkov školy a pokrýva len cca 39 % detí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením.⁷⁹ Za účelom zvyšovania počtu pedagogických a odborných zamestnancov a pomocných vychovávateľov pre prácu so žiakmi z MRK je potrebné sa sústrediť na opatrenia týkajúce sa ich kvalifikačných predpokladov, či

⁷⁶ Európska únia (2015) Guidance for Member States on the use of European Structural and Investment Funds in tackling educational and spatial segregation, EGESIF_15-0024-01, dostupné na: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/thematic_guidance_fiche_segregation_en.pdf

⁷⁷ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 9.

⁷⁸ Údaje vygenerované z tabuľky financovania hodnotových opatrení z úspor na štátnom rozpočte v rámci ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 13.

⁷⁹ Na pokrytie plného úväzku asistenta potrebuje škola 160 žiakov zo SZP, pričom také množstvo detí sa nachádza len v zhruba 7 % škôl na Slovensku. Údaj z roku 2018, stanovený odhadom podľa revízie výdavkov.

legislatívneho a metodického upresnenia ich pôsobenia v edukačnom procese. Zároveň je nutné zabezpečiť ich kontinuálne a systematické financovanie rozšírením definície SZP a prehodnotením jeho výpočtu. Pri zvyšovaní kvality práce pedagogických a odborných zamestnancov a pomáhajúcich profesií je potrebné realizovať programy pregraduálneho, kontinuálneho a inovačného vzdelávania zamerané na rôzne aspekty zlepšovania kompetencií pri práci so žiakmi z MRK. Potenciál na implementáciu týchto opatrení predstavuje 82,3 mil. EUR úspor zo štátneho rozpočtu, pričom finančný priestor na ich realizáciu opatrení v prvom roku 2021 predstavuje 12,8 mil. EUR.⁸⁰ Tento je zároveň možné navýšiť o zdroje fondov EÚ.⁸¹

Rozvoj rómskej identity, jazyka, umenia a kultúry

Právo na vzdelanie v jazyku národnostných menšín je garantované Ústavou SR, avšak vyučovanie rómskeho jazyka alebo v rómskom jazyku poskytujú len 2 štátne školy na Slovensku. Dôvodom je pretrvávajúca absencia kvalifikovaných pedagógov ovládajúcich rómsky jazyk, absencia učebníc či metodických materiálov, absencia pregraduálnych programov budúcich pedagógov na prípravu žiakov z MRK,⁸² a najmä chýbajúca inštitucionálna, ako i finančná podpora rozvoja výskumu a odborného rozvoja rómskeho jazyka, vrátane ochrany jazykových práv rómskej národnostnej menšiny zahŕňajúcej aj právo používať rómsky jazyk v úradnom styku.

V súčasnosti je možnosť výučby rómskeho jazyka postavená len na dopyte rodičov.⁸³ Preto je nevyhnutné formalizovať výučbu slovenského jazyka ako druhého jazyka a zaviesť plurilingvistický prístup do vyučovania, vrátane inovatívnych metód vyučovania rómskeho jazyka a zlepšovania ovládania slovenského jazyka. Národnostné školstvo na Slovensku je hlboko poddimenzované finančne i personálne. Evidujeme jednu štátnu a päť súkromných stredných škôl,⁸⁴ pričom štyri z nich poskytujú možnosť maturovať z rómskeho jazyka. V rámci podpory národnostnej menšiny je potrebná cielená intervencia štátu do oblasti rozvoja národnostného školstva mimo kontextu „sociálneho znevýhodnenia“. Rómsky jazyk nemá byť iba „pomocným jazykom“ v práci s deťmi so slabšou znalosťou slovenského jazyka, ale plnohodnotným jazykom národnostnej menšiny a ako taký si zasluhuje pozornosť a podporu štátu, obzvlášť v situácii, keď jazykovedci upozorňujú na jeho ohrozenosť.⁸⁵ Východiskovým predpokladom je podpora vedeckých, vzdelávacích a výskumných činností v oblasti rómskeho jazyka, kultúry a histórie, budovanie výskumných pracovísk a vedeckých tímov a ich finančná podpora.

Spoločným znakom všetkých nositeľov kultúry rómskej národnostnej menšiny je finančná nestabilita, ktorá má vplyv na inštitucionálnu stabilitu či kvalitu a dosah kultúrneho obsahu. O

⁸⁰ ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 13.

⁸¹ Údaje vygenerované z tabuľky financovania hodnotových opatrení z úspor na štátnom rozpočte v rámci ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 13.

⁸² Existuje len jeden akreditovaný študijný program rómskeho jazyka pedagogického zamerania na Prešovskej univerzite a jeden program zameraný na romológiu na UKF v Nitre.

⁸³ Vzhľadom k nedostatočnej informovanosti a absencii učiteľov schopných poskytovať vzdelávanie v rómskom jazyku, výučbu poskytovali len dve školy (Kremnica a Košice) pre 203 žiakov, viď: ÚH MFSR, IVP MŠVVŠ SR, ISP MPSVR SR, Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením. Záverečná správa (2020), str. 70.

⁸⁴ Konzervatórium Jozefa Adamoviča v Košiciach, Súkromné gymnázium Z.J.Mallu v Kremnici, Súkromná pedagogická a sociálna akadémia v Košiciach, Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium v Košiciach, Súkromné hudobné a dramatické konzervatórium v Rimavskej Sobote a Súkromná stredná odborná škola Biela voda v Kežmarku.

⁸⁵ Hodnotiaca správa Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny o podpore kultúr národnostných menšín, o stave národnostného školstva a o používaní jazykov národnostných menšín za obdobie rokov 2017 – 2018, s. 97, dostupné na: <https://www.narodnostnemensiny.gov.sk//spravy-a-koncepcne-materialy/>.

granty a dotácie sa môžu subjekty uchádzať z programu Fondu na podporu kultúry národnostných menšín, ktorý vznikol v roku 2017 zákonom č. 138/2017 Z. z.⁸⁶ Pre zachovanie a rozvoj rómskej kultúry a umenia bude nevyhnutné posilniť postavenie existujúcich kultúrnych a osvetových inštitúcií prostredníctvom stabilnejšej a rozsiahlejšej finančnej podpory a podporiť vznik nových inštitúcií, najmä v oblasti výskumu rómskeho jazyka a jeho zavádzania do praxe. V oblasti podpory médií odporúčame vytvoriť systém stabilnej finančnej podpory pre národnostné televízne vysielanie a národnostnú tlač, mimo grantov a dotácií. V rámci strategického plánovania štátnej podpory menšinám je potrebné prehodnotiť zdroj informácií o počte príslušníkov rómskej národnostnej menšiny, ktorá v súčasnosti nezodpovedá reálnemu počtu obyvateľov rómskeho pôvodu v SR.⁸⁷

Globálny cieľ

Do roku 2030 zabezpečiť rovný prístup Rómov, špecificky MRK, ku kvalitnému vzdelávaniu v hlavnom vzdelávacom prúde od narodenia po uplatnenie na trhu práce, s dôrazom na uplatňovanie desegregačných a inkluzívnych opatrení v edukačnom procese vo všetkých stupňoch vzdelávania.

Indikátor 1. Podiel rómskych detí vo veku 0 – 3 rokov zúčastňujúcich sa programov ranej starostlivosti.

Východisková hodnota: 1,3 % (EU SILC_MRK 2018)

Cieľová hodnota: 30 %

Indikátor 2. Podiel rómskych detí vo veku 3 – 6 rokov v predprimárnom vzdelávaní.

Východisková hodnota: 25 % (EU SILC_MRK 2018)

Cieľová hodnota: 75 %

Indikátor 3. Podiel rómskych detí vo veku 6 – 15 rokov navštevujúcich školu, v ktorej väčšina z ich spolužiakov sú Rómovia.

Východisková hodnota: 60 % (FRA, EU MIDIS II 2016)

Cieľová hodnota: 30 %

Indikátor 4. Podiel žiakov z MRK s predčasne ukončenou školskou dochádzkou (18 – 24).

Východisková hodnota: 72 % (EU SILC_MRK 2018)

Cieľová hodnota: 36 %

Indikátor 5. Podiel žiakov z MRK vo veku 7 – 16 rokov navštevujúcich ZŠ alebo ŠZŠ, ktorí opakovali ročník.

Východisková hodnota: 22 % (EU SILK MRK 2018)

Cieľová hodnota: 11 %

⁸⁶ Znenie zákona dostupné na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2017-138>; podrobnejšie informácie o Fonde dostupné na: <https://www.kultminor.sk/sk/fond/charakteristika-fondu>

⁸⁷ Údaje z Atlasu rómskych komunit naznačujú, že Rómovia sú najpočetnejšou etnickou skupinou na Slovensku a ich počet sa odhaduje na 405-tisíc osôb, zatiaľ čo v ostatnom sčítaní ľudu v roku 2011 uviedlo rómsku národnosť iba 105-tisíc osôb.

Indikátor 6. Podiel Rómov vo veku 20 – 24 rokov s ukončeným vyšším stredným vzdelaním v členení podľa pohlavia.

Východisková hodnota: 30 % muži, 21 % ženy (EU SILC_MRK 2018)

Cieľová hodnota: 45 % pre mužov a 40 % pre ženy

Indikátor 7. Podiel Rómov starších ako 16 rokov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity v kontakte školskými inštitúciami (ako rodič/zástupca alebo ako žiak/študent).

Východisková hodnota: 7 % (FRA, EU MIDIS II 2016)

Cieľová hodnota: 3 %

Čiastkové ciele

Čiastkový cieľ 1: Zlepšiť školské výsledky detí a žiakov z MRK od obdobia ranej starostlivosti až po uplatnenie na trhu práce.

Čiastkový cieľ 2: Zvýšiť počty a kvalitu pedagogických, odborných a pomocných zamestnancov pri edukácii detí a žiakov z MRK.

Čiastkový cieľ 3: Zabezpečiť dostatok kapacít materských a základných škôl s prítomnosťou detí a žiakov z MRK.

Čiastkový cieľ 4: Systematicky predchádzať, zmierňovať a eliminovať prejavy segregácie v edukačnom procese na všetkých stupňoch vzdelávacieho systému.

Čiastkový cieľ 5: Zvýšiť inkluzívnosť škôl prostredníctvom systémovej a metodologickej podpory individualizácie edukačného procesu.

Čiastkový cieľ 6: Rozvíjať rómsku národnostnú identitu a podporovať realizáciu práv Rómov ako národnostnej menšiny, s osobitným zreteľom na jazykové práva.

Prioritná oblasť BÝVANIE

Východiská

Naďalej pretrvávajú výrazné rozdiely medzi Rómami a väčšinovou populáciou v kvalite ich bývania⁸⁸ a bývanie zostáva oblasťou, v ktorej sú obrovské rozdiely medzi väčšinovým obyvateľstvom, Rómami žijúcimi v rozptyle medzi väčšinovou populáciou a MRK, najmä segregovaných, tzv. „rómskych osád“ a mestských get. Zlepšenie kvality bývania má pritom priame dopady a pozitívny vplyv na vzdelanie, na zlepšenie prípravy na zamestnanie, jeho získanie, ako aj priamu súvislosť so zdravotným stavom a priaznivo ovplyvňuje celkové sociálne začlenenie. Zlepšenie podmienok bývania osôb z MRK – či už získaním nového bývania, alebo rekonštrukciou a legalizáciou ich doterajšieho technicky vyhovujúceho bývania – má preukázateľný pozitívny vplyv na sociálnu mobilitu.

V súvislosti s napĺňaním cieľov definovaných v predchádzajúcej stratégii, sa v uplynulom období realizoval národný projekt Podpora vysporiadania pozemkov v marginalizovaných rómskych komunitách. Vysporiadanie a legalizácia právnych vzťahov k pozemku má ďalšie pozitívne vplyvy na zvyšovanie nie len kvality, ale aj bezpečnosti a istoty bývania. Pri presadzovaní cieľov sa tiež podporoval nediskriminačný prístup k sociálnemu bývaniu, prepojeniu infraštruktúry a ľudských zdrojov, ako aj vytváranie predpokladov pre ďalšie rozvíjanie prestupného bývania. Rozdiely v kvalite a dostupnosti bývania v porovnaní s majoritou sú však naďalej markantné a je potrebné venovať dôraz znižovaniu týchto rozdielov.

Najzásadnejšími faktormi v oblasti bývania MRK sú sociálne vylúčenie a chudoba, ktorých dôsledkom sú obmedzené možnosti zabezpečiť si bývanie vlastnými silami a rozšírená diskriminácia na trhu s bývaním (a to aj v prístupe k súkromnému a verejnému nájomnému bývaniu, ale aj pri kúpe bývania do vlastníctva), ktorá tieto možnosti ešte viac zužuje. Podľa prieskumu EU-MIDIS II pre Agentúru pre základné práva z roku 2016 až 8 % Rómov na Slovensku zažilo za uplynulých 12 mesiacov diskrimináciu v oblasti bývania.⁸⁹

Extrémnym dôsledkom týchto faktorov je existencia segregovaných osídlení, v ktorých chýba základná technická a občianska vybavenosť, kvalita bývania a životného prostredia je nízka a dochádza k procesom tzv. getoizácie so štrukturálnymi znevýhodňujúcimi dôsledkami na životy ich obyvateľov. Zároveň existencia takýchto osídlení reprodukuje negatívnu mediálnu reprezentáciu a verejnú percepciu Rómov vo všeobecnosti. Štát by mal preto aktívne pristupovať k rezidenčnej desegregácii a degetoizácii osídlení MRK a zároveň aktívne brániť vzniku nových segregovaných osídlení, ktoré sú výsledkom jednak demografických a ekonomických trendov, ale aj vedomých administratívnych a politických rozhodnutí. Judikatúra slovenských súdov potvrdila zodpovednosť štátu za využívanie verejných financií

⁸⁸ Európska únia/Roma Civil Monitor (2019) Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: Zhodnotenie pokroku v kľúčových oblastiach stratégie, str. 8, dostupné na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-2-slovakia-2018-eprint-fin-sk.pdf>

⁸⁹ EU-MIDIS II survey a Roma Integration Indicators Scoreboard 2011-2016, in: Európska komisia (2018) Mid-term evaluation of the EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020. Final report, str. 47, dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a1e33b4f-17af-11e9-8d04-01aa75ed71a1/language-en>

poskytovaných samosprávam, ktoré nesmú byť využívané na vytváranie či prehĺbovanie rezidenčnej segregácie.⁹⁰ Naopak, štát má povinnosť realizovať svoje strategické záväzky v oblasti bývania Rómov, ktoré obsahujú cieľ bojovať proti segregácii.

EÚ stanovuje podrobné pravidlá pre investície z fondov EÚ do bývania s cieľom predchádzať nelegálnej segregácii a podporovať desegregáciu.⁹¹ Podľa týchto pravidiel je potrebné sa vždy pokúšať o desegregačné riešenia – teda v prípade intervencií v oblasti bývania sťahovanie (aspoň časti) obyvateľov segregovaných osídlení do integrovaného prostredia. A iba v prípade, že takéto riešenie nie je objektívne možné, je možné investovať aj do zlepšovania životných podmienok v segregovaných osídleniach; takéto investície však nesmú prehĺbovať existujúcu segregáciu a takisto sa nemá investovať do výstavby nových bytov v segregovaných osídleniach. Navyše investície do zlepšovania životných podmienok v segregovaných osídleniach musia obsahovať desegregačné prvky (napríklad presťahovanie aspoň niektorých rodín do integrovaného prostredia, územné plánovanie obce zamerané na postupnú konvergenciu a prepájanie segregovaného osídlenia a územia obce) a/alebo byť prepojené s desegregáciou v iných oblastiach (napríklad desegregácia vo vzdelávaní a rozvoj verejných služieb využívaných spoločne MRK a väčšinovým obyvateľstvom). Zároveň z ohľadom na judikatúru⁹² slovenských súdov nie je možné realizovať oddelené projekty verejného bývania pre Rómov a väčšinovú populáciu, ale obe skupiny by mali využívať spoločné sociálne bývanie. Investície do bývania by mali znižovať priepasť medzi Rómami a väčšinovou populáciou a zlepšovať prístup MRK k verejným službám (hlavne vzdelávaniu) a trhu práce. S cieľom umožniť intervencie zamerané na desegregáciu a udržateľnosť výsledkov je potrebné podporovať investície do bývania s intervenciami v iných oblastiach inklúzie – hlavne zvyšovanie zamestnanosti, oddlžovanie, sociálnu prácu, podporu vzdelávania a zblížovanie rómskeho a väčšinového obyvateľstva obcí.

K sociálnemu vylúčeniu chudobných Rómov dochádza aj v dôsledku nútených vystáhaní (súvisiacich najčastejšie s ukončením nájomných vzťahov alebo nelegálnosťou obydlija), ktorých dôsledky sú vzhľadom na nedostatok dostupného nájomného bývania a nemožnosť si bývanie – ako najdrahší ekonomický statok – zabezpečiť si vlastnými silami. Slovenský právny poriadok stanovuje povinnosť poskytnúť náhradné bývanie, ubytovanie alebo aspoň prístrešok iba v niektorých vymedzených prípadoch. V mnohých prípadoch tak nútené vystáhanie vedie k najhorším formám bezdomovstva,⁹³ ktoré majú devastujúci dopad na postihnuté osoby, najmä deti (tým hrozí v dôsledku vystáhaní odobratie z rodín) a prakticky znemožňujú spoločenskú integráciu.

Nevyhovujúce bývanie sa podieľa aj na rizikovosti bývania najmä pri živelných pohromách

⁹⁰ Napríklad právoplatné rozhodnutie súdu v prípade rezidenčnej segregácie (ako formy nezákonnej diskriminácie) Rómov v meste Sabinov (tzv. Kauza „Telek“): Rozhodnutie v prípade ôsmich žalobcov zastupovaných Kristínou Babiakovou vs. mesto Sabinov a Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja, 25 C 192/2007-585, prípad č. 8107241252 z 15. júna 2009, s. 2. Pre viac informácií viď: Európska únia/Roma Civil Monitor (2019) Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: Zhodnotenie pokroku v kľúčových oblastiach stratégie, dostupné na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-2-slovakia-2018-eprint-fin-sk.pdf>

⁹¹ Európska únia (2015) Guidance for Member States on the use of European Structural and Investment Funds in tackling educational and spatial segregation, EGESIF_15-0024-01, dostupné na: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/thematic_guidance_fiche_segregation_en.pdf

⁹² Napr. Rozsudok Krajského súdu Prešov č. 13Co/38/2017.

⁹³ Bez strechy nad hlavou (vonku, v nocľahárni) alebo bez bytu (v útulkoch, u príbuzných alebo známych). Viď typológia bezdomovectva ETHOS vypracovaná Európskou sieťou národných organizácií pracujúcich s bezdomovectvom (FEANTSA), dostupná na: <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion>

(požiare, dažde a následné záplavy), ale aj pri epidémiách a pandémiách, kedy nedostatočná kvalita obydli a preľudnenosť spôsobuje vysokú mieru ohrozenia na životoch. Časť vylúčených osídlení MRK je situovaných na územiach, ktoré sú z environmentálneho hľadiska nielen nevyhovujúce, ale aj priamo nebezpečné. Výstavba obydli v týchto lokalitách je aj z toho dôvodu nelegálna. Každoročne sme svedkami niekoľkých, prevažne lokálnych mimoriadnych udalostí, predovšetkým záplav v osídleniach MRK nachádzajúcich sa v záplavovom území alebo zosuvov pôdy, ktoré spôsobujú rozsiahle škody a sú spôsobilé zdevastovať a úplne zničiť obydlia MRK v zasiahnutom území a spôsobiť škody na zdraví a životoch (napr. Krompachy, Chminianske Jakubovany, Richnava). Mnohé MRK sú vystavené zvýšenému znečisteniu ovzdušia nebezpečnými chemickými látkami a pevnými časticami v dôsledku odkázanosti na vykurovanie tuhým palivom. Lokalizácia niektorých MRK v environmentálne nevyhovujúcom a nebezpečnom prostredí je do veľkej miery historickým dedičstvom, na odstraňovaní ktorého je potrebné pracovať. Je potrebné zabrániť ďalšiemu rozširovaniu takýchto osídlení, v ktorých obyvatelia často žijú v nelegálnych, provízorných obydliach, bez priameho prístupu k základným prvkom hygienickej a technickej infraštruktúry.

Pandémia Covid-19, ktorej od začiatku roka 2020 čelí aj Slovensko iba pripomenula hrozbu šírenia infekčných ochorení v osídleniach MRK, v ktorých chýba pitná voda a bezpečná likvidácia odpadov a ľudia žijú v devastujúcej materiálnej biede v preľudnených príbytkoch. Dodržiavanie epidemiologických odporúčaní či nariadení na zabránenie prenosu šírenia infekčných chorôb je v takomto prostredí prakticky nemožné.⁹⁴

Aj z tohto dôvodu je víziou globálneho cieľa v oblasti bývania, aby sa odstránili výrazné nerovnosti v bývaní medzi príslušníkmi marginalizovaných rómskych komunít a väčšinovým obyvateľstvom Slovenska. Aby do roku 2030 mali všetci obyvatelia marginalizovaných rómskych komunít, a teda všetci občania a obyvatelia Slovenskej republiky bez rozdielu, riadny prístup k zdravotne nezávadnej a pitnej vode. Priamy a bezproblémový prístup k pitnej vode má byť v 21. storočí základným štandardom. Primeraným štandardom by mali byť tiež základné prvky hygienickej infraštruktúry (splachovacie WC, sprcha, umývadlo a pod.) v každej domácnosti. S touto výzvou úzko súvisí aj predpoklad, že vo významnej miere dôjde k postupnej legalizácii technicky vyhovujúcich obydli a k vysporiadaniu právnych vzťahov k pozemkom, na ktorých sa nachádzajú nelegálne obydlia obyvateľov marginalizovaných komunít. Legalizácia obydli a pozemkov je zároveň predpokladom aj pre celkové zlepšenie prístupu k základnej technickej infraštruktúre a občianskej vybavenosti, ako aj k naplneniu ďalších cieľov obsiahnutých v tejto stratégii. Vysporiadané majetkové vzťahy môžu byť tiež prvým krokom k vybudovaniu a zavedeniu kanalizácie (v prípade, že táto je v príslušnej obci vybudovaná), komplexnej elektrifikácie, verejného osvetlenia a potrebných inžinierskych sietí, eventuálne napr. aj k zavedeniu možnosti pripojenia domácností k širokopásmovému internetu. Nedostatočná miera informatizácie domácností a ich vybavenosť počítačmi, sa v marginalizovaných rómskych komunitách počas pandémie ukázala ako jedna zo

⁹⁴ Výsledky štúdie z USA „naznačujú, že v najvyššom riziku infekcie sú tí, ktorí ... nemôžu pracovať z domu.“ ... „Väčšina tých, ktorí mali pozitívny test, žije v domácnostiach s 3 až 5 členmi (59,6 %) alebo viac ako 5 členmi (28,8 %).“ (Fernandez, E., Weiler, N. (2020) Initial Results of Mission District COVID-19 Testing Announced Latinx Community, Men and Economically Vulnerable Are at Highest Risk, dostupné na: <https://www.ucsf.edu/news/2020/05/417356/initial-results-mission-district-covid-19-testing-announced>) Iný výskum z mesta Toronto v Kanade zistil, „že počet prípadov COVID-19 je takmer štyrikrát vyšší u ľudí žijúcich v mestských častiach s vysokou úrovňou preľudnenosti. Údaje tiež ukazujú, že ide o rovnaké oblasti s vysokou koncentráciou chudoby a rasovo homogénnymi komunitami.“ (Elliott S., Leon, S. (2020) Crowded housing and COVID-19: Impacts and solutions, Wellesley Institute, dostupné na: <https://www.wellesleyinstitute.com/healthy-communities/crowded-housing-and-covid-19-impacts-and-solutions/>)

zásadných prekážok, ktoré znižovali napr. možnosti dištančného vzdelávania v domácom prostredí.

V súvislosti so segregovanými osídleniami je víziou znížiť podiel Rómov žijúcich v segregovaných komunitách, ako aj znížiť celkový počet segregovaných osídlení. Je nežiadúce, aby boli z verejných zdrojov podporené napr. projekty nájomného bývania realizované priamo v segregovanej komunite, resp. v jej bezprostrednej blízkosti, čo by znamenalo posilnenie segregácie konkrétnej komunity. Zlepšenie možností na získanie legálneho bývania však má byť prioritou. V súvislosti s výstavbou nových nájomných bytov nižšieho štandardu je žiaduce, aby tieto byty nielen poskytovali technickú možnosť inštalovania zariadení na osobnú hygienu, možnosť inštalovania splachovacieho záchoda či zdroja tepla, ale aby tieto boli priamo súčasťou príslušného bytu.

Pre lepší a rýchlejší prístup napr. vozidiel zdravotných a záchranných zložiek, ako aj vo všeobecnej súvislosti so znižovaním rozdielov v kvalite a bezpečnosti bývania medzi príslušníkmi MRK a väčšinovou populáciou, je potrebné doceliť, aby bol prístup do všetkých MRK zabezpečený po riadne spevnenej cestnej komunikácii. Taktiež je potrebné dosiahnuť pravidelný odvoz a likvidáciu odpadov, ktorých kumulovanie a neodvážanie je rizikovým faktorom po zdravotnej, hygienickej, ako aj bezpečnostnej stránke.

Globálny cieľ

Odstránenie nerovností medzi príslušníkmi marginalizovaných rómskych komunit a väčšinovým obyvateľstvom Slovenska v bývaní a boj proti diskriminácii Rómov v prístupe k bývaní, vrátane odstraňovania rezidenčnej segregácie.

Indikátor 1. Podiel Rómov žijúcich v nevyhovujúcom bývaní.⁹⁵

Východisková hodnota: 61% (FRA, EU MIDIS II 2016)

Cieľová hodnota: 44 %

Indikátor 2. Podiel Rómov žijúcich v domácnostiach, ktoré nemajú minimálny počet izieb podľa definície Eurostatu o preľudnenosti domácností.

Východisková hodnota: 84 % (FRA, EU MINIS II 2016)

Cieľová hodnota: 60 %

Indikátor 3. Podiel Rómov žijúcich v domácnostiach bez tečúcej vody priamo v príbytku.

Východisková hodnota: 27 % (FRA, EU MIDIS II 2016)

Cieľová hodnota: 5 %

⁹⁵ najmä.: príliš tmavý byt, zatekajúca strecha, vlhké steny/podlaha/základy alebo zahŕňajúce okenné rámy/podlahy, chýbajúci sprchovací kút alebo sprcha v byte, chýbajúci splachovací záchod v byte/dome/príbytku: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2020-portfolio_of_indicators_working-paper_en.pdf

Indikátor 4. Podiel Rómov žijúcich v segregovaných osídleniach na Slovensku z celkového počtu Rómov žijúcich v Slovenskej republike.⁹⁶

Východisková hodnota: 13,5 % (Atlas 2019)

Cieľová hodnota: 8 %

Indikátor 5. Podiel Rómov starších ako 18 rokov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity pri hľadaní bývania.

Východisková hodnota: 8 % (FRA, EU MIDIS II 2016)

Cieľová hodnota: 4 %

Čiastkové ciele

Čiastkový cieľ 1: Znížiť počet nelegálnych obydlí v osídleniach MRK.

Čiastkový cieľ 2: Zlepšiť prístup a využívanie základnej technickej infraštruktúry a občianskej vybavenosti v osídleniach MRK.

Čiastkový cieľ 3: Zvýšiť kvalitu bývania v osídleniach MRK.

Čiastkový cieľ 4: Zvýšiť istotu bývania Rómov.

Čiastkový cieľ 5: Znižovanie rezidenčnej segregácie Rómov.

Čiastkový cieľ 6: Znížiť diskrimináciu Rómov v bývaní.

⁹⁶ Pozn.: Žijúcich v obciach zahrnutých v Atlase rómskych komunit.

Prioritná oblasť ZAMESTNANOSŤ

Východiská

Napriek tomu, že Slovenská republika má jednu z najpočetnejších rómskych populácií v Európe (a to aj z hľadiska absolútnej početnosti, ako aj podielu na celkovom obyvateľstve), neexistuje o nej dostatok informácií týkajúcich sa ich ekonomickej integrácie. Výskumy zamerané na skúsenosti ľudí z prostredia MRK na trhu práce sú obmedzené nízkou kvalitou etnických identifikátorov vo verejne dostupných dátach. Zamestnanosť osôb z prostredia MRK výrazne a dlhodobo zaostáva za zamestnanosťou majoritnej populácie a výraznejšie sa tiež prejavujú aj rozdiely v zamestnanosti žien a mužov.

Podľa štúdie Stredoeurópskeho inštitútu pre výskum práce (CELSI) väčšina z takmer polmiliónovej rómskej menšiny na Slovensku žije v chudobe a čelí sociálnemu vylúčeniu. Takmer polovica (48 %) Rómov starších ako 16 rokov je podľa výberových zisťovaní nezamestnaných a iba jeden z piatich udáva ako svoju hlavnú ekonomickú aktivitu zamestnanie alebo živnosť.⁹⁷ U osôb z MRK vo veku 20 – 64 rokov je situácia ešte alarmujúcejšia a môžeme hovoriť iba o 20 % zamestnanosti.⁹⁸

Rómska populácia trpí vysokým rizikom chudoby a sociálneho vylúčenia – podľa spomínanej štúdie CELSI, miera rizika chudoby Rómov na Slovensku dosiahla 87 % v porovnaní s 13 % v bežnej populácii. Chudoba v kombinácii s demografickými trendmi (viacpočetné rodiny s vyšším počtom závislých členov domácnosti), chudoba súvisiaca s nízkou kvalifikovanými alebo nízkou platenými pracovnými miestami vysoké percento nezamestnanosti ešte prehľbuje.

Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku⁹⁹ sa v roku 2019 zaoberala hodnotením pokroku v kľúčových oblastiach Stratégie. Ak sa pozrieme na zamestnanosť mládeže patriacej do NEET, podiel mladých Rómov, a najmä mladých Rómov na celkovom počte nezamestnaných vo veku 16 – 25 rokov v rokoch 2011 až 2016 významne vzrástol. Vo svojej správe o uplatňovaní NRIS na Slovensku v roku 2017 Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (MPSVR)¹⁰⁰ konštatuje, že neexistujú žiadne mentorské programy, ktoré by uľahčovali prechod absolventov zo školy na trh práce. Hoci MPSVR zverejnilo výzvu na podporu vytvárania takýchto služieb, žiadny z podporených projektov sa nezameriaval na mentorstvo, štipendijnú

⁹⁷ Kahanec, M.; Kováčová, L.; Polačková, Z.; Sedláková, M. (2020) The social and employment situation of Roma communities in Slovakia, Study for the Committee on Employment and Social Affairs, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020, dostupné na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648778/IPOL_STU\(2020\)648778_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648778/IPOL_STU(2020)648778_EN.pdf)

Štúdiá uvádza dáta z výberových zisťovaní Agentúry EÚ pre základné práva (FRA) Second European Union Minorities and Discrimination Survey Roma – Selected findings (EU-MIDIS II, 2016), dostupné na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2016/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-roma-selected-findings>

⁹⁸ Publikácia "EU SILC 2018 - Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia" je analytickou publikáciou, ktorá poskytuje prehľad o základných indikátoroch chudoby a sociálneho vylúčenia, ktorých zdrojom dát je výberové zisťovanie EU SILC 2018, dostupné na <https://www.minv.sk/?zber-dat-od-ministerstiev-a-ostatnych-organov-statnej-a-verejnej-spravy>

⁹⁹ Európska únia/Roma Civil Monitor (2019) Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: Zhodnotenie pokroku v kľúčových oblastiach stratégie, dostupné na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-2-slovakia-2018-eprint-fin-sk.pdf>

¹⁰⁰ Ministerstvo vnútra, Správa monitorujúca uplatňovanie Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 v roku 2017, ktorú vláda SR zobrala na vedomie dňa 18. septembra 2018; dostupné na: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=27773>. (Správa monitorujúca uplatňovanie NRIS).

podporu alebo programy druhej šance. Z prostriedkov ESF sa financoval Národný projekt „Vzdelávanie mladých uchádzačov o zamestnanie“, ktorý sa zameriaval na tri aktivity: rekvalifikáciu (REPAS+); podporu rozvoja kľúčových pracovných zručností (KOMPAS+); a priamu finančnú pomoc pre tých NEET, ktorí buď začali vlastné podnikanie alebo boli schopní nájsť si prácu.

Slovenská republika doteraz prerozdělila významné finančné prostriedky na finančnú podporu NEET a taktiež poskytuje priamu finančnú podporu dlhodobu znevýhodneným uchádzačov o zamestnanie (UoZ) prostredníctvom príspevkov, ktoré predkladá legislatíva o aktívnej politike trhu práce rámci celonárodných projektov.

Globálny cieľ a čiastkové ciele Stratégie 2030 v oblasti zamestnanosti reflektujú na najvýraznejšie prekážky zamestnanosti osôb z MRK identifikované aj v záverečnej správe projektu „Hodnota za peniaze“, ktorý realizovalo Ministerstvo financií SR¹⁰¹, pričom pri stanovení východiskových a cieľových hodnôt sa vychádza predovšetkým z výberového zisťovania EU SILC_MRK 2018¹⁰²:

- Významnou bariérou zamestnanosti osôb z MRK je nízke dosiahnuté vzdelanie (viď vyššie „1. Prioritná oblasť Vzdelávanie“). V porovnaní MRK s väčšinovou populáciou možno pozorovať výrazný rozdiel medzi vo výsledkoch na trhu práce podľa dosiahnutého vzdelania.
- Podiel mladých Rómov z MRK, ktorí nepracujú a nie sú súčasťou ďalšieho vzdelávania (NEET), je 68 % v porovnaní s celoslovenským priemerom 10,3 %. Najhoršia situácia je u mladých rómskych žien na Slovensku, z ktorých 76 % sa považuje za NEET v porovnaní s 52 % mladých rómskych mužov.¹⁰³
- Zamestnanosť ľudí z prostredia MRK je charakteristická vysokou volatilitou, čo naznačuje častejší výskyt krátkodobějších a sezónnych kontraktov.
- Systém aktivácie pomocou miestnych obecných služieb pre obce (ďalej ako „aktivačných prác“) v rámci aktívnych opatrení trhu práce nie je pri dnešnom nastavení z hľadiska priameho vplyvu na znižovanie nezamestnanosti efektívny. Hodnotenie tohto nástroja naznačuje, že aktivačné práce nezvyšujú šance na zamestnanie na otvorenom trhu práce, pretože obsahujú prevažne nekvalifikované aktivity bez ďalšej nadstavby, ako napríklad zametanie ulíc, zbieranie odpadkov, odhŕňanie snehu atď. Takmer polovica nezamestnaných Rómov sa zúčastňuje na aktivačných prácach, ktoré Rómom často poskytujú jediný dostupný príjem v rámci štátnej sociálnej podpory, pričom tento príspevok je poskytovaný len v obmedzenom časovom horizonte najdlhšie na 6 mesiacov. Tieto programy však nezlepšujú relevantné zručnosti pre účastníkov, ktorí nie sú schopní uniknúť z pasce nezamestnanosti a nájsť si prácu na otvorenom trhu práce.
- Podpora zamestnávania obyvateľov, ktorým sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi (vrátane osôb z MRK) inými nástrojmi ako sú aktivačné práce, je relatívne nízka.

¹⁰¹ Útvar hodnoty za peniaze MF SR, Inštitút vzdelávacej politiky MŠVVŠ SR a Inštitút sociálnej politiky MPSVR SR, Hodnota za peniaze: Revízia výdavkov „Ohrozené skupiny“, dostupné na: <https://www.mfsr.sk/sk/financie/hodnota-za-peniaze/revizia-vydavkov/revizia-vydavkov.html>

¹⁰² EU SILC_MRK 2018, publikácia: ÚSVRK (2020) Príjmy a životné podmienky v marginalizovaných rómskych komunitách: Vybrané ukazovatele zo zisťovania EU SILC MRK 2018, dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/romovia/EU%20SILC_MRK_2018_FINAL.pdf

¹⁰³ EU SILC_MRK 2018.

- Nové príležitosti pre sociálne aj zdravotne znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie poskytuje zákon č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov prostredníctvom zavedenia podpory integračných sociálnych podnikov. Tento typ podpory spočíva v zamestnávaní znevýhodnených alebo zraniteľných osôb. Na rozdiel od aktivačných prác ponúka práca v integračnom podniku riadny pracovný pomer a väčší priestor na rozvoj zručností cenných pre potenciálnych zamestnávateľov. Novým nástrojom v rámci financovania integračných sociálnych podnikov je príspevok pre zamestnávateľa, ktorý bude podporovať svojich zamestnancov pri hľadaní zamestnania na otvorenom trhu práce.

Jedným z ďalších dôvodov horších výsledkov osôb z MRK na trhu práce je diskriminácia. Podľa údajov už vyššie spomínanej štúdie CELSI, ktorá sa odvoláva na dáta Agentúry EÚ pre základné práva (FRA), až 22 % Rómov na Slovensku sa cítilo diskriminovaných kvôli svojej etnicite za posledných 12 mesiacov a najčastejšie sa diskriminácia prejavovala, keď hľadali prácu.¹⁰⁴ Jedným zo zistení spomínanej Monitorovacej správy občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku¹⁰⁵ je fakt, že dlhodobo chýbajú služby podpory a poradenstva po zaradení uchádzača o zamestnanie na trh práce, najmä pre dlhodobo nezamestnaných čeliacich špecifickým výzvam. Okrem toho sa zriedkavo stretávame s aktivitami úradov práce, ktoré sú konkrétne zamerané na nezamestnaných žijúcich v osídleniach MRK, predovšetkým na ženy. Pri hodnotení aktualizovaného Akčného plánu uplatňovania NRIS¹⁰⁶ je viditeľné, že chýbajú ciele inšiatívy, ktoré by vytvárali príležitosti pre rómske ženy čeliace viacnásobnej diskriminácii pri hľadaní zamestnania.

Zásadnou zmenou je aj novela zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov účinného od 1. marca 2017, kedy sa začal uplatňovať princíp osobného oddlžovania, prostredníctvom ktorého sa fyzické osoby – dlžníci, môžu legálnym spôsobom zbaviť svojich dlhov. Táto úprava pomohla predovšetkým dlžníkom z nepriaznivej finančnej situácie v pomerne krátkom časovom období eliminovať dlhovú pascu, s osobitným zreteľom na potrebu poskytnutia právneho a sociálneho poradenstva, ochranu základných životných potrieb, najmä bývania a pod. Táto zmena mala zásadný dopad na situáciu v zamestnanosti, keďže priamo podporuje legálne zamestnávanie, čo má vplyv na istotu zamestnania a neskoršie poskytuje istotu sociálnej siete štátu v prípade nezamestnanosti, úrazu a neskôr aj dôchodku.

Globálny cieľ

Zlepšiť zamestnateľnosť a zvýšiť zamestnanosť Rómov, špecificky MRK, vytváraním možností vedúcich k ich uplatneniu sa na trhu práce.

¹⁰⁴ Kahanec, M.; Kováčová, L.; Polačková, Z.; Sedláková, M. (2020) The social and employment situation of Roma communities in Slovakia, Study for the Committee on Employment and Social Affairs, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020, dostupné na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648778/IPOL_STU\(2020\)648778_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/648778/IPOL_STU(2020)648778_EN.pdf)

Štúdia uvádza dáta z výberových zisťovaní Agentúry EÚ pre základné práva (FRA) Second European Union Minorities and Discrimination Survey Roma – Selected findings (EU-MIDIS II, 2016), dostupné na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2016/second-european-union-minorities-and-discrimination-survey-roma-selected-findings>

¹⁰⁵ Európska únia/Roma Civil Monitor (2019) Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: Zhodnotenie pokroku v kľúčových oblastiach stratégie, dostupné na:

<https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-2-slovakia-2018-eprint-fin-sk.pdf>

¹⁰⁶ Aktualizovaný Akčný plán v oblasti vzdelávania na roky 2019-2020, ktorý je súčasťou Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020, dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Negotiation/963>.

- Indikátor 1. Podiel osôb z MRK (mužov a žien) vo veku 16 – 24 rokov, ktorí nie sú zamestnaní a ani už nie sú vo vzdelávacom procese.
- Východisková hodnota: 68 % (EU SILC_MRK 2018)
Cieľová hodnota: 40 %
- Indikátor 2. Podiel žien z MRK vo veku 16 – 24 rokov, ktoré nie sú zamestnané a ani už nie sú vo vzdelávacom procese.
- Východisková hodnota: 76 % (EU SILC_MRK 2018)
Cieľová hodnota: 44 %
- Indikátor 3. Podiel osôb z MRK (mužov a žien) vo veku 20 – 64 rokov, ktorí sú zamestnaní (miera zamestnanosti).
- Východisková hodnota: 20 % (EU SILC_MRK 2018)
Cieľová hodnota: 45 %
- Indikátor 4. Podiel žien z MRK vo veku 20 – 64 rokov, ktoré sú zamestnané (miera zamestnanosti).
- Východisková hodnota: 12 % (EU SILC_MRK 2018)
Cieľová hodnota: 41 %
- Indikátor 5. Rozdiel v miere zamestnanosti medzi ženami a mužmi z MRK vo veku 20 – 64 rokov.
- Východisková hodnota: 16 % (EU SILC_MRK 2018)
Cieľová hodnota: 8 %
- Indikátor 6. Podiel Rómov starších ako 16 rokov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity pri hľadaní zamestnania.
- Východisková hodnota: 22 % (FRA, EU MIDIS II 2016)
Cieľová hodnota: 11 %

Čiastkové ciele

Čiastkový cieľ 1: Zabezpečiť pre MRK rovnaké príležitosti, zvýšiť potrebné zručnosti a získať praktické skúsenosti na prechod zo vzdelávania na trh práce.

Čiastkový cieľ 2: Zvýšiť účinnosť, kvalitu poskytovania a rozšíriť dostupnosť verejných a neverejných služieb zamestnanosti a aktívnych opatrení trhu práce (AOTP) pre MRK.

Čiastkový cieľ 3: Vytvárať podmienky pre podporu zamestnávania MRK u zamestnávateľov, s dôrazom na zamestnávateľov v oblasti sociálnej ekonomiky.

Čiastkový cieľ 4: Znížiť diskrimináciu na trhu práce a iné prejavy protirómskeho rasizmu.

Prioritná oblasť ZDRAVIE

Východiská

Zdravie je podľa definície Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) stav úplnej telesnej, duševnej a sociálnej pohody.¹⁰⁷ Nie je to teda „len“ neprítomnosť choroby alebo postihnutia, ale kľúčový determinant kvality života, predpoklad pre sebarealizáciu a produktívny život. Definícia WHO pristupuje k jednotlivcovi holisticky – zdravie je prierezová hodnota, ktorá súvisí s mnohými sektormi, nielen so zdravotníctvom. Nedá sa oddeliť od prostredia, v ktorom sa formuje. Preto sa aj intervencie v tejto oblasti majú týkať nielen jednotlivcov, ale i prostredia.

Zdravie je najvýznamnejšou hodnotou ľudského života. Podpora dobrého zdravotného stavu všetkých občanov počas celého životného cyklu od narodenia až po smrť vedie k zvýšeniu predpokladanej dĺžky života a k dlhovekosti, ktoré môžu prinášať ekonomické, spoločenské a individuálne prínosy. Preto podpora opatrení na výrazné zlepšenie zdravia a pohody obyvateľstva, zníženie nerovností v oblasti zdravia, posilnenie verejného zdravia a zabezpečenie systémov zdravotnej starostlivosti zameraných na ľudí by mali byť prioritou vládnych politík. Úroveň zdravia v Európskej únii sa za posledné obdobie zlepšila.¹⁰⁸

Pri pohľade na relevantné výstupy z viacerých analýz je tomu tak aj na Slovensku, aj keď podľa analýz Slovensko vo viacerých oblastiach, napríklad stredná dĺžka života, za priemerom EÚ zaostáva.¹⁰⁹ Z doterajších štúdií však vyplýva, že výsledkové ukazovatele zdravotného stavu osôb z MRK sú v porovnaní s väčšinou populáciou podstatne horšie. Rómovia čiaci sociálnemu vylúčeniu vo väčšej miere trpia infekčnými a chronickými chorobami. Očakávaná dĺžka života pri narodení človeka z marginalizovanej rómskej populácie bola na Slovensku v rokoch 2006 až 2015 takmer o 6 rokov kratšia v porovnaní s väčšinou populáciou. Dojčenská úmrtnosť je takmer trojnásobne vyššia v porovnaní so zvyškom populácie (počet úmrtí do jedného roka na 1 000 živonarodených detí predstavuje 12,3 oproti 4,2 vo zvyšku populácie). Podľa analýz Inštitútu finančnej politiky je miera dojčenskej úmrtnosti v prostredí MRK rôzna medzi okresmi. Ďalej z analýz vyplýva, že ľudia z prostredia MRK využívajú zdravotné služby o tretinu menej, ako väčšinová populácia.¹¹⁰

Nerovnosti v zdraví sú dôsledkom viacerých determinantov zdravia. Podľa rámca pre posudzovanie komponentu zdravia v národných stratégiách pre integráciu Rómov, navrhnutého WHO,¹¹¹ je potrebné sa venovať jednotlivým determinantom zdravia. Kľúčové determinanty zdravia zahŕňajú prostredie, kam radíme aj socioekonomické determinanty, životný štýl a prístup k zdravotnej starostlivosti. Medzi hlavné sociálne determinanty zdravia patrí vzdelanie, bývanie, podmienky zamestnania, príjmy a sociálna podpora – stupeň ich kvality prispieva k nerovnostiam v zdraví medzi skupinami obyvateľstva. Tieto oblasti sú navzájom prepojené, takže riešenie jednej nemusí nutne viesť k efektívnym, či udržateľným výsledkom. Ak znevýhodnení Rómovia nezískajú dostatočné vzdelanie, bude pre nich zložitejšie nájsť si zamestnanie. Nedostatočná starostlivosť o zdravie rómskych detí bude

¹⁰⁷ <https://www.who.int/>

¹⁰⁸ State of Health in the EU – Slovensko: Zdravotný profil krajiny 2019.

¹⁰⁹ State of Health in the EU – Slovensko: Zdravotný profil krajiny 2019.

¹¹⁰ Inštitút finančnej politiky (2018) Inklúzia Rómov je potrebná aj v zdravotníctve.

¹¹¹ Potential Criteria for the Review of the Health Component of the National Roma Integration Strategies, 2012.

negatívne vplývať na ich vývoj, študijné výsledky a školskú dochádzku. Neadekvátne bývanie môže mať za následok oslabené zdravie, môže narušiť vzdelávací cyklus a znížiť produktivitu práce. Nízky príjem môže brániť rodinám zabezpečiť si dobré bývanie, prístup k zdravotnej starostlivosti a vytvárať prostredie, v ktorom deti môžu študovať a zdravo sa vyvíjať.

Globálnym cieľom Stratégie 2030 pre oblasť zdravia je znižovanie nerovnosti v zdraví medzi Rómami a všeobecnou populáciou Slovenskej republiky. Tento cieľ vychádza z nového Strategického rámca EÚ pre Rómov.¹¹² V oblasti zdravia odporúča do roku 2030 znížiť medzeru v strednej dĺžke života medzi všeobecnou a rómskou populáciou o 50 %; podľa strategického rámca je rozdiel v strednej dĺžke života medzi všeobecnou populáciou a Rómami v Európe 10,4 (ženy) resp. 10,2 roka (muži). Jednotlivým determinantom sú venované samostatné čiastkové ciele.

Dáta

Zo štruktúry determinantov sa vymyká prvý čiastkový cieľ, ktorý má osobitné postavenie ako prerekvizita merania plnenia globálneho i čiastkových cieľov. Zber, vyhodnocovanie a zverejňovanie relevantných dát sú potrebné na sledovanie potrieb a merania dopadov intervencií. Naplnením prvého čiastkového cieľa budú prijímané rozhodnutia, resp. realizované opatrenia vyrovnávajúce rozdiely v zdravotnom stave medzi MRK a všeobecnou populáciou založené na dôkazoch.

Materiálne predpoklady nevyhnutné z hľadiska verejného zdravia

Horší zdravotný stav je dôsledkom zlých životných podmienok a obmedzeného prístupu k základnej infraštruktúre – nevyhovujúci prístup k pitnej vode a kanalizácii, efektívne programy by sa mali zamerať na zlepšenie životných podmienok a infraštruktúry rómskych osídlení.¹¹³ Hoci sú životné podmienky – najmä prístup k pitnej vode, využívanie kanalizácie alebo septiku a ne/prítomnosť zdravotných ohrození, akými sú napríklad skládky odpadu v blízkosti obydľí – kľúčovým pilierom v stratégii pre oblasť zdravia, sú ciele s nimi spojené (vrátane indikátorov na meranie dosahovania týchto cieľov), uvedené v Prioritnej oblasti 2 Bývanie.

Životný štýl a prevencia

Zlá informovanosť a nedostatočná osвета prispievajú (popri diskriminácii a sebavyučovaniu) k zriedkavejšiemu využívaniu zdravotníckych služieb.¹¹⁴ Strategický rámec EÚ pre Rómov zahŕňa vo svojich odporúčaníach pre oblasť zdravia viaceré procesné indikátory: osvetové kampane a programy, účasť na preventívnych prehliadkach s osobitnou pozornosťou na prevenciu v tehotenstve a u detí, či očkovanie zraniteľných skupín.

Zdravotná starostlivosť

Zlepšenie efektívnej dostupnosti zdravotných služieb pre MRK je aj súčasťou aktuálneho Strategického rámca EÚ pre Rómov. Podľa dát vykazanej zdravotnej starostlivosti v systéme verejného zdravotného poistenia Rómovia využívajú zdravotné služby o tretinu menej než

¹¹² Európska komisia (2020) EU Roma Strategic Framework on equality, inclusion and participation, dostupné na: https://ec.europa.eu/info/publications/new-eu-roma-strategic-framework-equality-inclusion-and-participation-full-package_en

¹¹³ Belák A. (2015) Segregovaní Rómovia a zdravotné politiky: etické a praktické rozpory.

¹¹⁴ Belák A. (2015) Segregovaní Rómovia a zdravotné politiky: etické a praktické rozpory.

majorita.¹¹⁵ Bariérou je, okrem vyššie spomínaných faktorov, aj diskriminácia zo strany niektorých zdravotníckych pracovníkov. Dodatočnú bariéru dostupnosti predstavujú napríklad náklady na cestovanie, či kultúrne a jazykové rozdiely. Na základe dát z Atlasu rómskych komunít 2019 má dostupnú ambulanciu všeobecného lekára pre dospelých vo vzdialenosti do 2 km len približne 53 % populácie MRK. V prípade dostupnosti pediatrickej ambulancie je to 44 %. Na jednej strane je potrebné zvyšovanie povedomia zdravotnej gramotnosti zavádzaním účinných programov a postupov u príslušníkov MRK a na strane druhej je potrebné zvyšovanie povedomia zdravotníckeho personálu na osvojovanie si komunikačných kompetencií nevyhnutných pre plynulé, citlivé a klinicky efektívne poskytovanie služieb zdravotnej starostlivosti.

Rozdiely v zdravotnom stave medzi Rómami a všeobecnou populáciou vedú k tomu, že je potrebné zabezpečenie zdravého životného štýlu, prevencie ochorení a rovný prístup k zdravotným službám, a tým k odstráneniu diskriminácie Rómov v prístupe poskytovania zdravotnej starostlivosti. Týmto čiastkovými cieľmi chce stratégia naplniť hlavný cieľ, a to zníženie nerovnosti v zdraví medzi Rómami a všeobecnou populáciou.

Víziou globálneho cieľa je zlepšenie zdravotného stavu rómskeho obyvateľstva ovplyvňovaním determinantov zdravia tak, aby sa odstránili rozdiely medzi ním a všeobecnou populáciou.

Globálny cieľ i čiastkové ciele Stratégie 2030 vychádzajú z cieľov predchádzajúcej Stratégie 2020, ktoré sa realizovali len čiastočne. Napriek opakovanej ambícii zaviesť systém monitorovania rozdielov v zdraví a podmienok pre zdravie sa tento systém nepodarilo naplniť.¹¹⁶ Preto boli tieto ciele opätovne sformulované, a to aj podľa metodických odporúčaní WHO.

Ako upozorňuje Strategický rámec EÚ pre Rómov, aktuálna pandémia COVID-19 obnažila extrémne vystavenie MRK negatívnym zdravotným a socioekonomickým dopadom. Stratégia 2030 preto poskytuje tvorcom politik strategickú cestu, záväzný dokument, súbor priorít a celý rad návrhov, vízií ako zlepšiť zdravie, ako riešiť nerovnosti v oblasti zdravia, a tým zabezpečiť zdravie budúcich generácií. Prijatie legislatívy v oblasti prevencie chorôb na úrovni jednotlivých ministerstiev, predovšetkým na úrovni Ministerstva zdravotníctva SR, dáva hlbší význam. Monitoring a tvorba štandardov v zdravotníckych systémoch sú podstatnými prioritami SR, ktoré budú viesť k redukcii zdravotnej nerovnosti.

Globálny cieľ:

Zníženie nerovností v zdraví (vo všetkých dimenziách) medzi Rómami, špecificky MRK, a všeobecnou populáciou SR.

Indikátor 1. Rozdiel v očakávanej dĺžke života pri narodení medzi MRK a všeobecnou populáciou.

¹¹⁵ Inštitút finančnej politiky (2018) Inklúzia Rómov je potrebná aj v zdravotníctve; Belák A. (2015) Segregovaní Rómovia a zdravotné politiky: etické a praktické rozpory.

¹¹⁶ Belák A.: Oblasť zdravia in Externé hodnotenie implementácie Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020, Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK, 2019, dostupné na http://www.minv.sk/swift_data/source/romovia/np_docs/np_mah/Externe_hodnotenie_Strategie_AP2016_2018.pdf

Východisková hodnota: bude vychádzať zo zisťovania EU
SILC_MRK 2020
Cieľová hodnota: zníženie o jednu tretinu

Indikátor 2. Identifikované oblasti hlavných nerovností v zdraví medzi MRK a všeobecnou populáciou.

Indikátor 3. Podiel Rómov starších ako 16 rokov, ktorí sa v priebehu posledných 12 mesiacov ocitli v situácii, keď potrebovali lekárske vyšetrenie alebo liečbu a neboli im poskytnuté.

Východisková hodnota: 4,4 % (EU SILC_MRK 2018)
Cieľová hodnota: 3 %

Indikátor 4. Podiel Rómov starších ako 16 rokov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní z dôvodu ich etnicity pri prístupe ku zdravotnej starostlivosti.

Východisková hodnota: 11 % (FRA, EU MIDIS II 2016)
Cieľová hodnota: 5 %

Čiastkové ciele

Čiastkový cieľ 1: Merať rozdiely v zdravotnom stave medzi MRK a všeobecnou populáciou, ktoré sa budú dať využívať pri nastavovaní zdravotných politík.

Čiastkový cieľ 2: Zabezpečenie podpory zdravého životného štýlu a prevencie ochorení v osídleniach MRK.

Čiastkový cieľ 3: Zabezpečenie rovného prístupu k poskytovaniu zdravotnej starostlivosti pre MRK.

Prioritná oblasť BOJ S PROTIRÓMSKYM RASIZMOM A PODPORA PARTICIPÁCIE

Východiská

Na Slovensku naďalej pretrvávajú rasizmus a predsudky voči Rómom; obyvatelia Slovenska vykazujú jednu z najvyšších mier protirómskych postojov zo všetkých štátov EÚ, pričom trend je v čase sa zhoršujúci.¹¹⁷ Rôzne prieskumy verejnej mienky skúmajúce všeobecné postoje a individuálne skúsenosti naznačujú, že diskriminácia menšín je stále vo vysokej miere tolerovaná naprieč našou spoločnosťou. Za ešte závažnejší problém, než sú prejavy rasizmu a diskriminácie na individuálnej úrovni, musíme považovať fakt, že sa prejavy diskriminácie či dokonca otvoreného násillia voči Rómom dopúšťajú inštitúcie verejnej moci, akými sú obecné/mestské samosprávy¹¹⁸ alebo polícia.¹¹⁹

S prejavmi rasizmu a diskrimináciou sa stretávajú Rómovia (resp. osoby, ktoré sú za Rómov považované, a to bez ohľadu na ich subjektívne prežívanú identifikáciu – typicky napríklad cudzinci, ktorí majú telesné antropologické rysy stereotypne spájané s príslušnosťou k rómskemu etniku) bez ohľadu na ich socioekonomický status. Táto prioritná oblasť sa preto netýka iba MRK, ale všetkých, ktorí sa stávajú alebo môžu stať obeťami protirómskeho rasizmu a diskriminácie.

Boj s protirómskym rasizmom ako aj podpora participácie neboli špecifikované v Stratégii 2020. Doterajšie aktivity zamerané na boj s diskrimináciou vyplývajúce zo Stratégie 2020 boli vo väčšine prípadov vyhodnoten¹²⁰ ako nepostačujúce s absenciou spolupráce príslušných ministerstiev a dostatočnou alokáciou finančných zdrojov. Hodnotenie taktiež poukazuje na to, že by bolo vhodné použiť nielen kvantitatívne, ale aj kvalitatívne ukazovatele na vyhodnotenie plnenia pokroku v tejto oblasti.

Víziou prioritnej oblasti v rámci Stratégie 2030 je predovšetkým znížiť prípady protirómskeho rasizmu v čo najväčšej miere a naprieč všetkými oblasťami spoločnosti (vzdelávanie, bývanie, zamestnanosť a zdravie). Boj s protirómskym rasizmom môže byť účinnejší len v prípade, že legislatíva je uplatniteľná v praxi a zároveň je posilnená dôvera obyvateľov vo vymožitelnosť práva v tejto oblasti. Dôležitou súčasťou boja s protirómskym rasizmom je formovanie verejnej mienky o negatívach rasizmu, stereotypizácie a diskriminačného konania. O trestnosti obdobných konaní je potrebné informovať potenciálne obeť a tiež potenciálnych páchatel'ov. Taktiež je potrebné posilniť postavenie obeť protirómskeho rasizmu.

¹¹⁷ FRA (2018) A persisting concern: anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion, str. 18, dostupné na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-anti-gypsyism-barrier-roma-inclusion_en.pdf

¹¹⁸ Napríklad právoplatné rozhodnutie súdu v prípade rezidenčnej segregácie (ako formy nezákonnej diskriminácie) Rómov v meste Sabinov (tzv. Kauza „Telek“): Rozhodnutie v prípade ôsmich žalobcov zastupovaných Kristínou Babiakovou vs. mesto Sabinov a Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja, 25 C 192/2007-585, prípad č. 8107241252 z 15. júna 2009, s. 2. Pre viac informácií vid' Európska únia/Roma Civil Monitor (2019) Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: Zhodnotenie pokroku v kľúčových oblastiach stratégie, dostupné na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-2-slovakia-2018-eprint-fin-sk.pdf>

¹¹⁹ V ostatných rokoch boli zaznamenané viaceré prípady neprimeraných zásahov polície, či dokonca neprimeraného násillia a zlého zaobchádzania namiereného proti Rómom. Pre viac informácií vid' napríklad. Európska únia/Roma Civil Monitor (2018) Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: So zameraním sa na štrukturálne a horizontálne predpoklady jej úspešnej realizácie, str. 37 a nasl., dostupné na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-1-slovakia-2017-eprint-fin-sk.pdf>

¹²⁰ Externé hodnotenie implementácie Stratégie Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020. December 2019. Dostupné na: http://www.minv.sk/swift_data/source/romovia/np_docs/np_mah/Externe_hodnotenie_Strategie_AP2016_2018.pdf

Antidiskriminácia

Ústredným právnym predpisom týkajúcim sa uplatňovania princípu rovnakého zaobchádzania je Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov (ďalej len „antidiskriminačný zákon“). Jeho podstatou je úprava zásady rovnakého zaobchádzania vo vymedzených oblastiach, okrem iných aj z dôvodu príslušnosti k národnostnej alebo etnickej skupine a národného alebo sociálneho pôvodu, ako aj vytvorenia prostriedkov právnej ochrany, ak dôjde k porušeniu tejto zásady.

V roku 2016 zverejnila Agentúra EÚ pre základné práva (FRA) správu z Prieskumu EÚ týkajúceho sa menšín a diskriminácie (EU-MIDIS II), podľa ktorého sa až 54 % Rómov na Slovensku stretli v posledných 5 rokoch s diskrimináciou z dôvodu ich etnicity v niektorej oblasti: 53 % respondentov sa stretlo s diskrimináciou pri hľadaní si práce, 44 % pri prístupe k verejným alebo súkromne poskytovaným službám, 30 % v oblasti bývania a 16 % v školstve.¹²¹ Novšie dáta ukazujú pretrvávajúci stav a referujú o vysokej miere diskriminácie voči obyvateľom s rómskym pôvodom. Podľa správy FRA z roku 2020 sa takmer 49 % Rómov v EÚ stretáva s vysokou mierou diskriminácie a takmer dve tretiny respondentov (61 %) sa domnieva, že diskriminácia Rómov je v ich krajine rozšírená.¹²² Napriek rozšírenej diskriminácii obeť takéto prípady nahlasujú iba zriedkavo. V EÚ výskume FRA z roku 2016 uviedlo iba 18 % rómskych respondentov, že diskrimináciu oznámili.

V boji proti diskriminácii je potrebné posilniť existujúce legislatívne nástroje tak, aby účinnosť ich uplatnenia bola v praxi čo najvyššia. Je potrebné dbať na náležitú implementáciu zákonných mechanizmov a zaoberať sa otázkou ich viery vo vymožitelnosť im prináležiacich práv a ochoty právneho riešenia diskriminácie v individuálnych prípadoch, keďže musia Rómovia v porovnaní s majoritnou populáciou prekonávať vyššiu mieru prekážok a bariér v prístupe k spravodlivosti. Zároveň je potrebné posilniť inštitúcie, ktoré poskytujú právnu pomoc obetiam diskriminačného konania z osobitným prístupom k ženám a deťom.

Protirómsky rasizmus

Protirómsky rasizmus¹²³ je definovaný ako typ rasistickej klasifikácie Rómov, ktorí sú prostredníctvom tejto rasistickej klasifikácie stigmatizovaní ako „Cigáni“, a to s cieľom vykonštruovať falošné odôvodnenie a legitimizáciu pre ich dehumanizáciu, diskrimináciu, vykorisťovanie a možnosti na nich páchať násilie. Protirómsky rasizmus vytvára neexistujúce, zavádzajúce a negatívne opisy, vlastnosti a charakteristiky, ktorých základom je:

- údajne spoločná forma fyzického výzoru;
- homogenizujúce a generalizujúce sociálne, mentálne a charakterové vlastnosti (asociálnosť, kriminalita, vysoká pôrodnosť, nedostatočná hygiena, chudoba, poverčivosť, primitívnosť, kmeňové príbuzenstvo, kočovníctvo, hudba/tanec v krvi, neviazanosť, atď.);
- esencializácia tejto spoločnej formy fyzického výzoru a uvedených sociálnych, mentálnych a charakterových vlastností pre celú etnickú skupinu.

¹²¹ FRA (2016) Druhý prieskum Európskej únie týkajúcej sa menšín a diskriminácie, Rómovia – vybrané výsledky, dostupné na: <https://fra.europa.eu/sk/publication/2020/druhy-prieskum-europskej-unie-tykajuci-sa-mensin-diskriminacie-romovia-vybrane>

¹²² FRA (2020) Fundamental Rights Report, dostupné na: <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/fundamental-rights-report-2020>

¹²³ V medzinárodnej literatúre a dokumentoch je tiež používaný výraz „antigypsism“ (anticigánizmus).

Protirómsky rasizmus teda nevychádza z reálneho života a negatívnych osobných skúseností, nie je dôsledkom života Rómov, ale využíva historické formy diskriminácie, predsudkov, stereotypov a považuje spoločnú formu fyzického vzhľadu a uvedené sociálne, mentálne a charakterové vlastnosti ako esenciálne alebo vrodené u každého Róma. To znamená, že aj keby sa niektoré z uvedených opisov či vlastností a charakteristík dali aplikovať na nejakého príslušníka majority (napr. kriminalita + nízka hygiena + chudoba), tak by sa sociálna situácia tohto príslušníka majority nechápala ako jeho vrodená vlastnosť, tak ako je to v prípade Rómov. Z tohto dôvodu je protirómsky rasizmus typom rasistickej kategorizácie, tvrdiacej, že Rómovia kolektívne zdieľajú odlišnú rasovú podstatu, ktorá nie je ovplyvniteľná žiadnou formou socializácie, výchovy a vzdelania, ani žiadnymi sociálnymi, spoločenskými a finančnými opatreniami. Protirómsky rasizmus pripisuje Rómom nezvratný biologický (rasový) osud, z ktorého nie je možné uniknúť. Zároveň presadzuje, že Rómovia nie sú práve pre tieto svoje vrodené vlastnosti schopní začleniť sa do spoločnosti.¹²⁴

Rasistické postoje sú na Slovensku veľmi rozšírené. Výskumné zistenia Slovenskej akadémie vied z roku 2019 hovoria o tom, že 80 % respondentov skôr súhlasilo s tvrdeniami, že Rómovia na Slovensku majú nezaslúžené výhody a využívajú sociálny systém a takmer dve tretiny respondentov sa skôr stotožňovali s otvorene negatívnymi stereotypmi o Rómoch. Prosociálne emócie voči Rómom prejavila menej ako jedna tretina respondentov, avšak 51 % malo pocit, že Rómovia predstavujú hrozbu pre slovenskú národnú identitu.¹²⁵ Rovnako tak je znepokojivý nedávny prieskum, ktorý ukázal, že niektorí učitelia majú ťažkosti s rozlišovaním medzi dôveryhodnými a manipulatívnymi médiami, ktoré produkujú nepravdivé, zavádzajúce a nenávisťné informácie o menšinách, vrátane Židov, Rómov alebo LGBTI.¹²⁶

V svojej najhoršej podobe má protirómsky rasizmus povahu trestnej činnosti – či už vo forme nenávisťných prejavov („hate speech“), akými sú hanobenie národa, rasy a presvedčenia (§ 423 Trestného zákona), podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti (§ 424 Trestného zákona) voči etnickým skupinám alebo jednotlivcom pre ich etnicitu, alebo iných trestných činov motivovaných z nenávisti. Trestný zákon považuje nenávisť pre príslušnosť k etnickej skupine pri páchaní trestnej činnosti za osobitný motív (§ 140 písm. e) Trestného zákona) a pre páchatelov takto motivovanej trestnej činnosti aj prísnejšie postihy s cieľom zdôrazniť ich závažnosť. Okrem toho – s relevanciou k boju s protirómskym rasizmom – Trestný zákon sankcionuje aj segregáciu a rozsiahlu a systematickú diskrimináciu skupiny osôb na základe ich etnicity (§ 424a Trestného zákona – trestný čin apartheidu a diskriminácie skupiny osôb), ako aj výrobu, prechovávanie a rozširovanie extrémistického materiálu (§§ 422a-422c Trestného zákona), založenie, podporu a propagáciu hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd a prejavy sympatií k takýmto hnutiam (§§ 421-422

¹²⁴ Hund, D. W. (1999) Rassismus, s. 91-92; Winckel, Ä. (2002): Antiziganismus. Rassismus gegen Roma und Sinti im vereinigten Deutschland, s. 10, 11, 16, 148; Arad, J. (2006) Belzec, Sobibor, Treblinka; Informačná kancelária Rady Európy (2007) Dost! Dosta! Prekonaj predsudky – spoznaj Rómov!; Haupt G. (2008) Tvorcovia pokoja v prostredí nepriateľskom voči Rómom. Prednáška na výročnom stretnutí Medzinárodného katolíckeho výboru pre Rómov (CCIT) 28. – 30. marca 2008; Hrabovský, M. (2015) „Anticiganizmus ako bariéra k inklúzii Rómov“ In: Podolinská, T., Hrustič, T. (eds.) „Čiernobiele politiky“. Diskurzy, postoje a možnosti participácie, s. 40-58; European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), General Policy Recommendation No. 13 on combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma, 24 June 2011, dostupné na: https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/GPR/EN/Recommendation_N13/e-RPG%2013%20-%20A4.pdf; Alliance against Antigypsyism (2017) Antigypsyism – A Reference Paper, dostupné na: <http://antigypsyism.eu/wp-content/uploads/2017/07/Antigypsyism-reference-paper-16.06.2017.pdf>

¹²⁵ Ústav výskumu sociálnej komunikácie SAV (2019) Témy, zdroje a možné dôsledky politického diskurzu o Rómoch: Slovensko.

¹²⁶ Európska únia/Roma Civil Monitor (2020) Monitorovacia správa občianskej spoločnosti o implementácii národnej stratégie integrácie Rómov na Slovensku: Biele miesta v politike začleňovania Rómov, dostupné na: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-3-slovakia-2019-eprint-sk-fin.pdf>

Trestného zákona) alebo popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti (§ 422d Trestného zákona).

Vzhľadom na pretrvávajúci stav v spoločnosti je potrebné bojovať s rasizmom a predsudkami systematicky. Je dôležité prijať definíciu protirómskeho rasizmu a používať ju v strategických vládnych dokumentoch. Zároveň je potrebné vzdelávať deti, mládež a dospelých v oblasti ľudských práv a rómskej histórie tak, aby pochopili príčiny sociálneho vylúčenia a generačnej chudoby. Rovnako tak je veľmi dôležité podporovať participáciu Rómov všetkých vekových skupín v procesoch rozhodovania na rôznych úrovniach a posilňovať tak vzájomnú dôveru, toleranciu a spoluprácu.

Participácia rómskej národnostnej menšiny na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú

Ústava SR zaručuje občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín. Slovenská republika je zmluvným štátom Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín, ktorý v článku 15 požaduje vytvorenie podmienok potrebných na efektívnu participáciu osôb patriacich k národnostným menšinám na kultúrnom, spoločenskom a hospodárskom živote a na verejných záležitostiach, najmä tých, ktoré sa ich týkajú. Jeho cieľom je predovšetkým podporovať skutočnú rovnosť medzi osobami patriacimi k národnostným menšinám a k väčšinovej spoločnosti. Aby sa vytvorili podmienky potrebné pre takú participáciu osôb patriacich k národnostným menšinám, zmluvné strany by mali postupovať spoločne a obzvlášť prostredníctvom reprezentatívnych inštitúcií národnostných menšín, pri príprave legislatívnych alebo administratívnych opatrení, ktoré sa ich priamo týkajú. Ide predovšetkým o zainteresovanie menšín na príprave, zavádzaní a hodnotení plánov a programov štátneho a regionálneho rozvoja; uskutočňovanie výskumov na zhodnotenie možného dopadu plánovaných rozvojových projektov na tieto osoby; efektívnu účasť osôb patriacich k národnostným menšinám na rozhodovacích procesoch a vo volených orgánoch na štátnej i miestnej úrovni; decentralizované alebo miestne formy správy.

Globálny cieľ

Eliminácia protirómskeho rasizmu, podpora antidiskriminácie a participácie a zvýšenie ochrany najviac zraniteľných skupín a jednotlivcov.

Indikátor 1. Podiel Rómov, ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní v akejkoľvek oblasti pokrytej antidiskriminačným zákonom z dôvodu svojej etnicity, v členení podľa pohlavia.

Východisková hodnota: 30 % (FRA, EU MIDIS II 2016)

Cieľová hodnota: 15 %

Indikátor 2. Podiel obyvateľov Slovenska, ktorí by nechceli mať za suseda Róma.

Východisková hodnota: 54 % (FRA, Fundamental Rights Survey 2019)

Cieľová hodnota: 20 %

Indikátor 3. Podiel Rómov, ktorí dôverujú polícii, v členení podľa pohlavia.

Východisková hodnota: bude vychádzať zo zisťovania EU SILC_MRK 2020
Cieľová hodnota: o 30 % viac ako východisková hodnota

Indikátor 4. Podiel Rómov, ktorí dôverujú slovenskému právnemu systému, v členení podľa pohlavia.

Východisková hodnota: bude vychádzať zo zisťovania EU SILC_MRK 2020
Cieľová hodnota: o 30 % viac ako východisková hodnota

Indikátor 5. Podiel Rómov, ktorí za posledný rok zažili obťažovanie a nenávistné prejavy na základe svojho etnického pôvodu, v členení podľa pohlavia.

Východisková hodnota: bude vychádzať zo zisťovania EU SILC_MRK 2020
Cieľová hodnota: o 50 % menej ako východisková hodnota

Indikátor 6. Podiel Rómov, ktorí boli za posledný rok fyzicky napadnutí na základe svojho etnického pôvodu, v členení podľa pohlavia.

Východisková hodnota: bude vychádzať zo zisťovania EU SILC_MRK 2020
Cieľová hodnota: o 50 % menej ako východisková hodnota

Čiastkové ciele

Čiastkový cieľ 1: Bojovať proti diskriminácii a protirómskemu rasizmu.

Čiastkový cieľ 2: Zníženie predsudkov a stereotypov o Rómoch, posilnenie ľudsko-právnej výchovy a výchovu k tolerancii.

Čiastkový cieľ 3: Posilnenie participácie Rómov na všetkých úrovniach.

Monitorovanie a hodnotenie

Národný rámec hodnotenia a monitorovania Stratégie rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 vychádza z návrhu dokumentu Odporúčanie Rady o rovnosti, začlenení a účasti Rómov, ktorý Európska komisia zverejnila 7. októbra 2020. Uvedený dokument členské štáty vyzýva k vytvoreniu funkčného systému monitorovania a hodnotenia národných stratégií, tak aby bola zabezpečená kompatibilita s európskym rámcom hodnotenia a monitorovania pokroku. Tento je postavený na sledovaní pokroku prostredníctvom spoločného rámca ukazovateľov o rovnosti, začlenení a účasti Rómov, ktorý vypracovala Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA).

Detailný plán monitorovania a hodnotenia Stratégie 2030 je predmetom samostatného metodického dokumentu s názvom „Hodnotenie a monitorovanie Stratégie rovnosti, inklúzie, participácie Rómov.“

Výkon hodnotenia a monitorovania v SR zabezpečuje USVRK. Tento plní úlohu hlavného koordinátora Stratégie 2030. Implementačná štruktúra Stratégie 2030 však zahŕňa i vecne príslušné orgány štátnej správy, ktoré nesú zodpovednosť za dosiahnutie jednotlivých tematických cieľov Stratégie 2030. Pri výkone hodnotenia a monitorovania je preto potrebné vytvoriť a zabezpečiť model vzájomnej spolupráce a partnerstva naprieč celou implementačnou štruktúrou Stratégie 2030. Hlavným nástrojom pre dodržanie princípu partnerstva je prítomnosť tzv. Tematickej pracovnej skupiny splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity pre monitorovanie a hodnotenie vnútroštátneho strategického dokumentu (Pracovná skupina pre hodnotenie a monitorovanie Stratégie).

Dodržiavanie princípu nezávislosti je v procese monitorovania a hodnotenia posilnené inštitútom tzv. „panelu expertov“ a dôrazom na účasť externých expertov a expertiek vo výkone hodnotenia. Títo plnia kľúčovú úlohu v procese verifikácie údajov uvedených v monitorovacích správach ako i v súvislosti s formuláciou cieľov a metodológie konkrétnych hodnotení.

Je tiež potrebné vytvoriť podmienky pre plnohodnotnú účasť samotných Rómov, ktorých osobná skúsenosť s napĺňaním cieľov Stratégie 2030 je v procese hodnotenia a monitorovania nezastupiteľná. Vhodnou platformou je zapojenie rómskych a prorómskych organizácií pracujúcich na miestnej úrovni do Pracovnej skupiny pre hodnotenie a monitorovanie Stratégie, ako i do ďalších aktivít realizovaných v súvislosti s hodnotením a monitorovaním Stratégie. Osobitný dôraz je kladený i na budovanie kapacít týchto organizácií v oblasti hodnotenia a monitorovania.

Možnosti pre kvalitný výkon hodnotenia a monitorovania pokroku v napĺňaní cieľov Stratégie 2030 sú vo veľkej miere podmienené dostupnosťou kvalitných a relevantných dát. Robustný systém zberu dát je pre realizáciu hodnotenia a monitorovania kľúčový. Informácie získané prostredníctvom Atlasu rómskych komunít a výberového zisťovania EU SILC_MRK majú pre výkon cielených inkluzívnych politík, ako i sledovanie pokroku v napĺňaní cieľov Stratégie 2030, nezastupiteľný význam. Je preto viac ako žiaduce sa zamerať na realizáciu nových cyklov výberového zisťovania EU SILC_MRK, ako i výkon aktualizácie Atlasu rómskych komunít. Je tiež vhodné posilniť spoluprácu s vybranými orgánmi štátnej správy, ktoré sa venujú zberu dát v jednotlivých kompetenčne prislúchajúcich témach a zrealizovať komplexný audit typu, rozsahu a relevantnosti zbieraných dát a tieto posúdiť v spektre otázok súvisiacich s napĺňaním cieľov Stratégie 2030. Lepšie spracovanie existujúcich administratívnych dát ponúka nový zdroj informácií o situácii ľudí z prostredia MRK.

K téme zberu, spracovania a ďalšieho využitia zbieraných dát je potrebné pristupovať s maximálnou mierou zodpovednosti a garantovať striktný súlad s Nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov). Rovnako je potrebné rešpektovať odporúčania Vysokého komisára OSN pre ľudské práva, ohľadom dodržiavania ľudských práv v súvislosti so zhromažďovaním dát, ktoré upozorňujú na princíp slobodnej účasti respondentov na zbere dát, princíp sebaidentifikácie respondentov, princíp potrebného členenia dát a princíp transparentnosti, rešpektu voči ochrane súkromia a zodpovednosti v navrhovaní, zbere a využívaní dát tak, aby tieto nemohli byť zneužit.

Pri stanovení monitorovacieho a hodnotiaceho rámca je dôležité rozlišovať medzi metódami a účelom monitorovania a metódami a účelom hodnotenia.

Rámec monitorovania je vytváraný špecificky za účelom sledovania pokroku v napĺňaní stanovených cieľov na úrovni jednotlivých opatrení alebo aktivít. Ide o súvislý proces, počas ktorého sú informácie vyhodnocované a zverejňované v pravidelnej periodicite. Monitorovanie sa prioritne sústreďuje na vyhodnocovanie pokroku voči výsledkovým ukazovateľom a pre tento účel sú vo veľkej miere využívané dáta kvantitatívneho charakteru. Výstupy monitorovania sú základným nástrojom kontroly dosahovania výsledkov voči stanoveným cieľom. Efektívny rámec monitorovania má kapacitu upozorniť na nedostatky a meškanie v dosahovaní stanovených cieľov, na základe čoho môžu byť prijaté včasné nápravné opatrenia.

Podmienkou efektívneho monitorovacieho systému je jeho jednoduchosť, prehľadnosť a zrozumiteľnosť. Zrozumiteľným a prehľadným musí byť i zdroj dát, prostredníctvom ktorých je ilustrovaný pokrok v napĺňaní monitorovaného opatrenia/aktivity.

Monitorovanie napĺňania cieľov Stratégie 2030 v podmienkach Slovenska prebieha prostredníctvom:

1. Ročných správ o napĺňaní Akčných plánov Stratégie 2030.

Napriek tomu, že Európska komisia periodicitu predkladania národných správ určuje na dvojročné obdobie, s cieľom zvýšiť angažovanosť zainteresovaných rezortov je realizovaná správa o pokroku v napĺňaní Akčných plánov Stratégie 2030 v SR, ktorá bude predkladaná každoročne.

Ročná správa je pripravovaná pre potreby národnej úrovne, zvýšená miera periodicity má slúžiť v prospech včasného zabezpečovania nápravných opatrení v prípadoch, kedy napĺňanie jednotlivých opatrení a cieľov nie je realizované v súlade s plánovaným harmonogramom. Informácie o stave realizovaných opatrení sú verifikované panelom expertov. Ročná správa je predkladaná na rokovanie Vlády SR a jej obsah je prednesený i vo vybranom výbore Národnej rady SR.

2. Národných správ o napĺňaní Stratégie predkladaných na EK.

Podľa návrhu odporúčania Rady o rovnosti, začlení a účasti Rómov má Slovenská republika povinnosť Európskej komisii predkladať monitorovaciu správu o pokroku dosahovaní cieľov Stratégie 2030 v dvojročnej periodicite. Za predloženie monitorovacej správy zodpovedá USVRK. Na príprave správy aktívne spolupracujú jednotlivé rezorty a ďalší partneri zapojení do napĺňania cieľov Stratégie 2030. Významným zdrojom informácií pri príprave Národných správ o napĺňaní Stratégie 2030 predkladaných na EK sú Ročné správy o napĺňaní Akčných plánov Stratégie 2030.

Hlavným cieľom aktivít súvisiacich s hodnotením je prostredníctvom dôslednej analýzy posúdiť kvalitu realizovaných programov a aktivít a posúdiť ich vplyv na napĺňanie cieľov Stratégie 2030 a následne zlepšenie postavenia Rómov v spoločnosti. Integrovanou súčasťou hodnotiacich správ je súbor odporúčaní, prostredníctvom ktorých je možné riadenie procesov vedúcich k úspešnej realizácii Stratégie 2030 zefektívniť a napĺňanie cieľov zrýchliť. Proces hodnotenia využíva kombináciu kvantitatívnych a kvalitatívnych metód hodnotenia. Prostredníctvom týchto spracúva a interpretuje široké spektrum informácií, ktoré sú základom pre proces posúdenia situácie.

Podľa štandardov hodnotenia verejných politík je vhodné, aby sa realizované hodnotenia zamerali na posúdenie napĺňania cieľov stratégie zo štyroch základných aspektov, ktorými sú relevantnosť, účinnosť, dopad a udržateľnosť.

Hodnotenie napĺňania Stratégie 2030 v Slovenskej republike prebieha prostredníctvom:

1. Externého hodnotenia napĺňania cieľov Stratégie 2030.

Hodnotenie napĺňania cieľov Stratégie 2030 je realizované externe, prostredníctvom nezávislých expertov/expertiek. Evalvačné otázky sa týkajú najmä progresu v napĺňaní cieľov stratégie. Okrem pohľadu na plnenie v piatich tematických oblastiach Stratégie 2030 (jeden horizontálny cieľ a štyri tematické ciele) má externé hodnotenie posúdiť i inštitucionálne a finančné zabezpečenie napĺňania cieľov stratégie, posúdiť napĺňanie princípu partnerstva a posúdiť funkčnosť procesov, ktoré majú napĺňanie cieľov Stratégie 2030 zabezpečovať.

Externé hodnotenia je realizované v troch cykloch, v roku 2025, v roku 2028 a v roku 2031. Posledné zo série hodnotení plní úlohu aj ex-post hodnotenia v napĺňaní cieľov stratégie. Záverečné správy jednotlivých cyklov hodnotenia sú prednesené vo vybranom výbore Národnej rady SR.

2. Dopadového hodnotenia v tematických oblastiach Stratégie 2030.

Dopadové hodnotenia sú zamerané na lepšie pochopenie súvislosti vo výkone sektorových politík (prioritne tých, ktoré sú mainstreamové) a ich vplyvu na napĺňanie cieľov Stratégie 2030, ako i vplyvu horizontálnej témy na zlepšenie situácie v súvislosti s jednotlivými tematickými cieľmi stratégie.

Výkon dopadových hodnotení je ukotvený prioritne v kvantitatívnych metódach hodnotenia, pričom dôraz je kladený aj na využitie experimentálnych a kvázi-experimentálnych metód. Kvalitatívne metódy sú využívané najmä s cieľom triangulácie a lepšej interpretácie zistení.

Do roku 2030 bude vykonané aspoň jedno dopadové hodnotenie v každej z tematických priorít Stratégie 2030 (celkom 4) a minimálne dve dopadové hodnotenia zameraná na preskúmanie vzájomnej komplementarity jednotlivých aktivít. Je potrebné, aby v prípade všetkých dopadových hodnotení bol zohľadňovaný vplyv horizontálneho cieľa Stratégie 2030.

3. Prípadových štúdií o príkladoch dobrej praxe vo vybraných témach.

Zdieľanie príkladov dobrej praxe má potenciál efektívnym spôsobom popularizovať progres v napĺňaní cieľov Stratégie 2030 medzi širokou ako i odbornou verejnosťou. Prezentácia pokroku v napĺňaní cieľov naratívny spôsobom môže plniť i významnú edukačno-informačnú úlohu a môže sa stať významným zdrojom informácií a inšpirácie pre jednotlivé subjekty zapojené do napĺňania cieľov Stratégie 2030, na národnej, medzinárodnej, ale i lokálnej úrovni.

Minimálny počet zverejnených prípadových štúdií o príkladoch dobrej praxe je stanovený na päť v každej z tematických oblastí Stratégie 2030 a päť v súvislosti s jej horizontálnymi témami. Celkom ide o 25 prípadových štúdií o príkladoch dobrej praxe, pričom tieto budú zverejňované od roku 2024, v orientačnom počte 3-4 prípadové štúdie ročne.

4. Hodnotenie dopadu EŠIF na napĺňanie cieľov Stratégie 2030.

Prostriedky EÚ predstavujú hlavný zdroj finančných prostriedkov potrebných pre dosiahnutie cieľov Stratégie 2030. Je preto potrebné merať ich dopad na úspešné plnenie stratégie.

Okrem hodnotenia výsledkov reálneho čerpania prostriedkov EŠIF v prospech integrácie MRK a napĺňania cieľov Stratégie 2030 je potrebné posúdiť aj procesy čerpania EŠIF v súvislosti s realizáciou jednotlivých programov.

Hodnotenie dopadu EŠIF na napĺňanie cieľov Stratégie 2030 bude realizované dvakrát. Prvé hodnotenie je naplánované na rok 2025, druhé na rok 2029.

Záverečné správy jednotlivých cyklov hodnotenia sú predkladaná na rokovanie vlády SR a ich obsah je prednesený i vo vybranom výbore Národnej rady SR.

S cieľom zabezpečiť čo najvyššiu mieru transparentnosti v napĺňaní cieľov Stratégie 2030, všetky zistenia pochádzajúce z procesu monitorovania a hodnotenia sú verejne dostupné.

V ideálnom prípade sú výstupy monitorovania a hodnotenia, ako i dáta súvisiace s priebežným monitorovaním napĺňania Stratégie prístupné prostredníctvom samostatnej webovej aplikácie, prepojenej s webovým sídlom ÚSVRK. Využitie takéhoto riešenia ponúka príležitosť pre zvýšenie transparentnosti a prístupnosti monitorovacieho a hodnotiaceho procesu. Zverejňovanie informácií prostredníctvom webových aplikácií sa rovnako stáva štandardom vo zverejňovaní informácií ohľadom napĺňania cieľov verejných politík a v plnej miere reflektuje princípy tzv. „otvoreného vládnutia“, ku ktorým sa Slovenská republika hlási.

Pre kvalitný a systematický výkon hodnotenia a monitorovania pokroku v napĺňaní cieľov Stratégie 2030 je nevyhnutné zabezpečiť potrebné finančné a ľudské zdroje. V opačnom prípade výkon monitorovania a hodnotenia nebude možné vykonať, čím budú porušené záväzky voči EK a príležitosť pre zlepšovanie realizácie verejných politík v oblastiach tematických a horizontálnych priorít Stratégie 2030 zostane nevyužitá. Finančné zdroje potrebné na realizáciu aktivít súvisiacich s procesom hodnotenia a monitorovania, vrátane výkonu štatistických zisťovaní a zberu dát, budú zabezpečené prostredníctvom samostatného, celé programové obdobie trvajúceho národného projektu realizovaného ÚSVRK.

Príloha: Indikátory k čiastkovým cieľom

Oblasť VZDELÁVANIA

Čiastkový cieľ 1: Zlepšiť školské výsledky detí a žiakov z MRK od obdobia ranej starostlivosti až po uplatnenie na trhu práce.

- Indikátor 1. Miera zaškolenosti 5 – 6-ročných detí z MRK, zaškolených v rámci povinného predprimárneho vzdelávania.
- Indikátor 2. Miera zaškolenosti detí z MRK vo veku 3-4 roky.
- Indikátor 3. Priemerný prospech žiakov z MRK z matematiky a slovenského/maďarského jazyka a literatúry v 5. ročníku ZŠ.
- Indikátor 4. Priemerný prospech žiakov z MRK z matematiky a slovenského/maďarského jazyka a literatúry v 9. ročníku ZŠ.
- Indikátor 5. Podiel žiakov z MRK v ZŠ, ktorí opakujú ročník.
- Indikátor 6. Podiel študentov z MRK pokračujúcich vo vzdelávaní v F-odboroch (nižšie stredné odborné vzdelanie).
- Indikátor 7. Priemerný počet vymeškaných hodín za rok u žiakov ZŠ z MRK.
- Indikátor 8. Podiel žiakov z MRK, ktorí musia do spádovej ZŠ dochádzať pešo viac ako 2 km.
- Indikátor 9. Podiel detí/žiakov z MRK poberajúcich príspevok na náklady spojené s dochádzkou do ZŠ a MŠ.

Čiastkový cieľ 2: Zvýšiť počty a kvalitu pedagogických, odborných a pomocných zamestnancov pri edukácii detí a žiakov z MRK.

- Indikátor 1. Počet detí z MRK v MŠ na počet pedagogických, odborných a pomocných zamestnancov v porovnaní s MŠ bez prítomnosti detí z MRK.
- Indikátor 2. Podiel zamestnancov ovládajúcich rómsky jazyk v MŠ so zastúpením detí z MRK.
- Indikátor 3. Počet žiakov z MRK v ZŠ na počet pedagogických, odborných a pomocných zamestnancov v porovnaní so ZŠ bez prítomnosti žiakov z MRK.
- Indikátor 4. Podiel zamestnancov ovládajúcich rómsky jazyk v ZŠ so zastúpením detí z MRK.

Čiastkový cieľ 3: Zabezpečiť dostatok kapacít materských a základných škôl s prítomnosťou detí a žiakov z MRK.

- Indikátor 1. Počet obcí s MRK, v ktorých sa nachádza MŠ, a ich podiel na celkovom počte obcí s prítomnosťou MRK.

- Indikátor 2. Počet obcí s prítomnosťou MRK s chýbajúcimi kapacitami na zabezpečenie predprimárneho vzdelávania a ich podiel na celkovej počte obcí s prítomnosťou MRK.
- Indikátor 3. Počet chýbajúcich kapacít MŠ na zabezpečenie 100 % zaškolenosti 5 – 6-ročných detí z MRK a ich podiel na celkovej počte 5 – 6-ročných detí z MRK.
- Indikátor 4. Počet ZŠ s dvojjmennou prevádzkou s prítomnosťou žiakov z MRK a ich podiel na celkovej počte ZŠ s prítomnosťou MRK.
- Indikátor 5. Počet chýbajúcich kapacít na zabezpečenie jednozmennej školskej prevádzky v ZŠ s dvojjmennou prevádzkou s prítomnosťou žiakov z MRK.

Čiastkový cieľ 4: Systematicky predchádzať, zmierňovať a eliminovať prejavy segregácie v edukačnom procese na všetkých stupňoch vzdelávacieho systému.

- Indikátor 1. Počet ZŠ zapojených do projektov desegregácie v podmienkach slovenského školstva a ich podiel na celkovej počte ZŠ s prítomnosťou žiakov z MRK.
- Indikátor 2. Podiel elokovaných pracovísk F-odborov SOŠ nachádzajúcich sa v segregovaných osídleniach s MRK.
- Indikátor 3. Počet žiakov z MRK preradených zo ŠZŠ do hlavného vzdelávacieho prúdu ZŠ a ich podiel na celkovej počte žiakov ŠZŠ.
- Indikátor 4. Podiel žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia vzdelávaných v ŠZŠ vybraných obcí.
- Indikátor 5. Podiel rómskych detí vo veku 6 – 15 rokov, navštevujúcich triedu, v ktorej väčšina z ich spolužiakov sú Rómovia.

Čiastkový cieľ 5: Zvýšiť inkluzívnosť škôl prostredníctvom systémovej a metodologickej podpory individualizácie edukačného procesu.

- Indikátor 1. Počet škôl a školských zariadení, na ktorých sa vyhodnocuje ich inkluzívnosť a ich podiel na celkovej počte ZŠ.
- Indikátor 2. Podiel ZŠ a MŠ zapojených do programov inkluzívneho vzdelávania z celkového počtu ZŠ a MŠ.
- Indikátor 3. Počet inkluzívnych tímov na ZŠ a MŠ s prítomnosťou žiakov z MRK.
- Indikátor 4. Podiel detí a žiakov z MRK nedostatočne ovládajúcich vyučovací jazyk, ktorým je poskytovaná podpora pri prekonávaní jazykovej bariéry.

Čiastkový cieľ 6: Rozvíjať rómsku národnostnú identitu a podporovať realizáciu práv Rómov ako národnostnej menšiny, s osobitným zreteľom na jazykové práva.

- Indikátor 1. Počet podporených vzdelávacích a vedecko-výskumných aktivít v oblasti rozvoja rómskeho jazyka, umenia a kultúry v trvaní najmenej 2 roky.

- Indikátor 2. Počet podporených kultúrnych podujatí a aktivít prezentujúcich kultúru a umenie rómskej národnostnej menšiny na Slovensku, z toho realizované opakovane (najmenej 2 krát).
- Indikátor 3. Podiel rómskeho národnostného vysielania, v členení na vysielanie v štátnom jazyku a v jazyku menšiny na národnostnom vysielaní verejnoprávnych médií.
- Indikátor 4. Počet mimovládnych neziskových organizácií realizujúcich projekty zamerané na rozvoj jazyka, umenia, médií a kultúry rómskej národnostnej menšiny na Slovensku.
- Indikátor 5. Podiel rómskych detí a žiakov, ktorých právo vzdelávať sa v rómčine ako svojom materinskom jazyku je uplatňované.
- Indikátor 6. Existencia strategického dokumentu pripraveného participatívnym spôsobom, ktorý definuje uchovanie, rozvoj a inštitucionálne zázemie rómskej kultúry a jazyka vrátane výskumu v danej oblasti.

Oblasť BÝVANIA

Čiastkový cieľ 1: Znížiť počet nelegálnych obydí v marginalizovaných rómskych komunitách.

- Indikátor 1. Podiel legálnych obydí (t. j. obyvatelia majú k používaniu obydla právny titul) na celkovom počte obydí v osídleniach s MRK.
- Indikátor 2. Počet osídlení s MRK, v ktorých sa všetky obydla nachádzajú na vysporiadaných pozemkoch.

Čiastkový cieľ 2: Zlepšiť prístup a využívanie základnej technickej infraštruktúry a občianskej vybavenosti v marginalizovaných rómskych komunitách.

- Indikátor 1. Podiel osôb z MRK bez vlastného pripojenia na zdroj pitnej vody.
- Indikátor 2. Počet osídlení s MRK, v ktorých viac ako 50 % domácností využíva nekontrolované alebo zdravotne závadné zdroje vody.
- Indikátor 3. Podiel osídlení s MRK, v ktorých nie je dostupné pripojenie na kanalizáciu odpadových vôd alebo septik napriek tomu, že v obci táto infraštruktúra je vybudovaná.
- Indikátor 4. Podiel obydí v osídleniach s MRK, ktoré nie sú pripojené na verejnú kanalizáciu alebo septik.
- Indikátor 5. Podiel osídlení s MRK bez spevnenej prístupovej cesty.
- Indikátor 6. Podiel osídlení s MRK, v ktorých je zabezpečený pravidelný odvoz komunálneho odpadu (súlade s plánom vývozu komunálneho odpadu v obci) na celkovom počte osídlení s MRK.

- Indikátor 7. Podiel osídlení s MRK so skládkou odpadu vo verejnom priestore.
- Indikátor 8. Podiel obcí s MRK s vybudovanou komplexnou infraštruktúrou (verejný vodovod, kanalizácia odpadových vôd, elektrická sieť, plynová prípojka, prístupové cesty) až do osídlenia s MRK na celkovom počte obcí s MRK.
- Indikátor 9. Podiel osídlení s MRK bez dostupnej verejnej dopravy v primeranej dochádznej¹²⁷ vzdialenosti zabezpečujúcej spojenie s obyvateľmi využívanými verejnými službami (školami, obchodmi, obecným úradom a pod.) a pracovnými príležitosťami.
- Indikátor 10. Podiel osídlení s MRK bez širokopásmového internetového pripojenia.
- Indikátor 11. Podiel domácností z MRK s pripojením na internet.
- Indikátor 12. Podiel domácností z MRK vybavených osobným počítačom.

Čiastkový cieľ 3: Zvýšiť kvalitu bývania v marginalizovaných rómskych komunitách.

- Indikátor 1. Podiel osôb z MRK, ktorí žijú v domácnostiach, ktoré nemajú minimálny počet izieb podľa definície Eurostatu o preľudnenosti domácností.¹²⁸
- Indikátor 2. Podiel osôb z MRK, ktorí žijú v domácnostiach bez WC, sprchy alebo kúpeľne vo vnútri obydlia.
- Indikátor 3. Podiel osôb z MRK, ktorí žijú v nevyhovujúcom bývaní.
- Indikátor 4. Podiel domácností z MRK, ktoré sa v rámci programov podporených z verejných zdrojov presťahovali z nevyhovujúceho bývania do nájomného bývania.
- Indikátor 5. Podiel domácností z MRK, ktoré si v rámci programov podporených z verejných zdrojov svojpomocne zlepšili kvalitu dovtedy nevyhovujúceho bývania tak, že sa zlepšili kvalitatívne parametre ich bývania.
- Indikátor 6. Podiel domácností z MRK, ktoré sa v rámci programov podporených z verejných zdrojov presťahovali z nevyhovujúceho bývania (neistého, nelegálneho, nekvalitného) do vlastníckeho bývania.
- Indikátor 7. Podiel domácností z MRK, ktoré trpia energetickou chudobou.¹²⁹

Čiastkový cieľ 4: Zvýšiť istotu bývania Rómov.

- Indikátor 1. Podiel Rómov, ktorí prišli o bývanie v dôsledku núteného vystahovania zo strany miest a obcí alebo nimi zriaďovaných organizácií z ich obydlia bez

¹²⁷ Závisí od lokálnych podmienok, typ cesty, terén, ale aj to, aká je obvyklá hustota infraštruktúry v danom, mieste – napr. na samotách je to iné než v meste, v neposlednom rade aj vek a zdravotný stav dieťaťa.

¹²⁸ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Overcrowding_rate

¹²⁹ Podľa § 2 písm. o) zákona č. 250/2012 Z. z. o regulácii v sieťových odvetviach energetickou chudobou je stav, keď priemerné mesačné výdavky domácnosti na spotrebu elektriny, plynu, tepla na vykurovanie a na prípravu teplej úžitkovej vody tvoria významný podiel na priemerných mesačných príjmoch domácnosti.

poskytnutia náhradného bývania.¹³⁰

- Indikátor 2. Podiel rómskych detí, ktoré prišli o bývanie v dôsledku núteného vysťahovania z ich obydliá bez poskytnutia náhradného bývania¹³¹ v danom roku.
- Indikátor 3. Podiel rómskych domácností, ktoré nedostávajú príspevok na bývanie napriek tomu, že sa nachádzajú v hmotnej núdzi.

Čiastkový cieľ 5: Znižovanie rezidenčnej segregácie Rómov.

- Indikátor 1. Počet segregovaných osídlení na Slovensku.
- Indikátor 2. Počet domácností, ktoré sa zo segregovaných osídlení presťahovali do integrovaného prostredia vďaka programom financovaným z verejných zdrojov.

Čiastkový cieľ 6: Znížiť diskrimináciu Rómov v bývaní.

- Indikátor 1. Počet osídlení s MRK nachádzajúcich sa v zdravotne a environmentálne nevyhovujúcom prostredí, ktoré predstavuje ohrozenie života a zdravia (napr. na mieste alebo v blízkosti skládky tuhého komunálneho odpadu, starých priemyselných areálov, v mieste zhoršenej kvality ovzdušia, prírodných katastrof, záplav a podobne).

Oblasť ZAMESTNANOSŤ

Čiastkový cieľ 1: Zabezpečiť pre MRK rovnaké príležitosti, zvýšiť potrebné zručnosti a získať praktické skúsenosti na prechod zo vzdelávania na trh práce.

- Indikátor 1. Podiel žiakov (chlapcov a dievčat) zo sociálne znevýhodneného prostredia vo vybraných obciach, ktorí nepokračujú v ďalšom stupni vzdelávania a našli si zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia školy.
- Indikátor 2. Podiel žiačok základných a stredných škôl zo sociálneho znevýhodneného prostredia vo vybraných obciach, ktoré nepokračujú v ďalšom stupni vzdelávania a našli si zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia školy.
- Indikátor 3. Podiel absolventov (mužov a žien z MRK) druhošancového vzdelávania, (ukončili komisionálnou skúškou podľa § 30 ods. 5 a podľa § 42 ods. 4 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov), a ktorí si našli zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia školy.

¹³⁰ Bez poskytnutia náhradného bývania obcou, krajom alebo mimovládnu organizáciou.

¹³¹ Bez poskytnutia náhradného bývania obcou, krajom alebo mimovládnu organizáciou.

- Indikátor 4. Podiel absolventiek (žien z MRK) druhošancového vzdelávania (ukončili vzdelanie komisionálnou skúškou podľa § 30 ods. 5 a podľa § 42 ods. 4 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov), a ktoré si našli zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia školy.
- Indikátor 5. Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačov (mužov a žien z MRK) o zamestnanie z vybraných obcí zaradených do programov vzdelávania a prípravy pre trh práce, ktorí si našli zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia rekvalifikácie.
- Indikátor 6. Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačiek (žien z MRK) o zamestnanie z vybraných obcí zaradených do programov vzdelávania a prípravy pre trh práce, ktoré si našli zamestnanie do 6 mesiacov od ukončenia rekvalifikácie.

Čiastkový cieľ 2: Zvýšiť účinnosť, kvalitu poskytovania a rozšíriť dostupnosť verejných a neverejných služieb zamestnanosti a aktívnych opatrení trhu práce (AOTP) pre MRK.

- Indikátor 1. Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie (mužov a žien z MRK) z vybraných obcí, ktorí boli umiestnení na otvorený trh práce (bez zarátania pracovných miest vytvorených s finančnou podporou podľa zákona o službách zamestnanosti) prostredníctvom úradov práce, sociálnych vecí a rodiny.
- Indikátor 2. Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačiek o zamestnanie (žien z MRK) z vybraných obcí, ktoré boli umiestnené na trh práce (bez zarátania pracovných miest vytvorených s finančnou podporou podľa zákona o službách zamestnanosti) prostredníctvom úradov práce, sociálnych vecí a rodiny.
- Indikátor 3. Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie (mužov a žien z MRK) z vybraných obcí, ktorí boli umiestnení na trh práce (bez zarátanie pracovných miest vytvorených s finančnou podporou podľa zákona o službách zamestnanosti) cez neverejných poskytovateľov.
- Indikátor 4. Podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačiek o zamestnanie (žien z MRK) z vybraných obcí, ktoré boli umiestnené na trh práce (bez zarátania pracovných miest vytvorených s finančnou podporou podľa zákona o službách zamestnanosti) cez neverejných poskytovateľov.
- Indikátor 5. Existencia systému hodnotenia efektivity nástrojov aktívnych opatrení trhu práce vo vzťahu k MRK.
- Indikátor 6. Podiel osôb (mužov a žien z MRK) z vybraných obcí, ktorým zanikol nárok na poskytovanie pomoci v hmotnej núdzi z dôvodu úspešného umiestnenia sa na trhu práce min. 3 mesiace, z celkového počtu príjemcov pomoci v hmotnej núdzi (mužov a žien z MRK).
- Indikátor 7. Podiel osôb (žien z MRK) z vybraných obcí, ktorým zanikol nárok na poskytovanie pomoci v hmotnej núdzi z dôvodu úspešného umiestnenia sa na trhu práce min. 3 mesiace, z celkového počtu príjemcov pomoci v hmotnej

núdzi (žien z MRK).

- Indikátor 8. Podiel uchádzačov o zamestnanie (mužov a žien z MRK) z vybraných obcí so základným alebo nižším vzdelaním, ktorí boli umiestnení na trh práce prostredníctvom nástrojov aktívnych opatrení trhu práce, z celkového počtu evidovaných uchádzačov o zamestnanie (mužov a žien z MRK) so základným alebo nižším vzdelaním.
- Indikátor 9. Podiel uchádzačiek o zamestnanie (žien z MRK) z vybraných obcí so základným alebo nižším vzdelaním, ktoré boli umiestnené na trh práce prostredníctvom nástrojov aktívnych opatrení trhu práce, z celkového počtu evidovaných uchádzačiek o zamestnanie (žien z MRK) so základným alebo nižším vzdelaním.
- Indikátor 10. Počet domácností z MRK, ktoré boli oddlžené alebo zbavené exekúcií.

Čiastkový cieľ 3: Vytvárať podmienky pre podporu zamestnávania MRK u zamestnávateľov, s dôrazom na zamestnávateľov v oblasti sociálnej ekonomiky.

- Indikátor 1. Počet osôb z MRK zamestnaných v subjektoch sociálnej ekonomiky, v rozlíšení podľa pohlavia.
- Indikátor 2. Počet zamestnancov z MRK v sociálnych podnikoch, ktorí sa zamestnali na otvorenom trhu práce, v rozlíšení podľa pohlavia.
- Indikátor 3. Počet zamestnancov z MRK v sociálnych podnikoch, ktorí sa zamestnali na otvorenom trhu práce a udržali sa na pracovnom mieste dlhšie než 3 mesiace, v rozlíšení podľa pohlavia.
- Indikátor 4. Počet osôb z MRK zamestnaných uplatnením sociálneho aspektu vo verejnom obstarávaní, v rozlíšení podľa pohlavia.
- Indikátor 5. Počet osôb z MRK, ktoré začali podnikáť s verejnou finančnou podporou, v rozlíšení podľa pohlavia.

Čiastkový cieľ 4: Znížiť diskrimináciu na trhu práce a iné prejavy protirómskeho rasizmu.

- Indikátor 1. Podiel Rómov, ktorí sa počas posledných 12 mesiacov cítili byť diskriminovaní v zamestnaní alebo na pracovisku zažili iné prejavy rasizmu z dôvodu ich etnicity.
- Indikátor 2. Podiel Rómok, ktoré sa počas posledných 12 mesiacov cítili byť diskriminované z dôvodu ich etnicity a/alebo rodu pri hľadaní zamestnania¹³².
- Indikátor 3. Rozdiel v príjmoch zo zamestnania medzi mužmi a ženami z MRK.

¹³² Z veľkej časti tvorí túto diskrimináciu pohľad na ženu na základe predsudkov a rodovo stereotypných očakávaní, založených na vnímaní role muža a ženy v spoločnosti. Rodové stereotypy vedú k vytláčaniu žien a mužov z rôznych sfér oblastí života, podľa toho, aká rodová rola a hodnota sa v týchto oblastiach ženám alebo mužom pripisuje.

Oblasť ZDRAVIA

Čiastkový cieľ 1: Merať rozdiely v zdravotnom stave medzi MRK a všeobecnou populáciou, ktoré sa budú dať využívať pri nastavovaní zdravotných politík.

Indikátor 1. Existencia systému zberu, monitorovania a pravidelného vyhodnocovania dát o rozdieloch v zdravotnom stave MRK a všeobecnej populácie.

Vzhľadom na to, že rozdiely medzi osobami z MRK a všeobecnou populáciou SR v konkrétnych zdravotných ukazovateľoch nie sú zatiaľ známe, budú ďalšie indikátory týkajúce sa konkrétnych jednotlivých disparít doplnené až po vykonaní zberu dát o rozdieloch v zdravotnom stave MRK a všeobecnej populácie.

Čiastkový cieľ 2: Zabezpečenie podpory zdravého životného štýlu a prevencie ochorení v MRK.

Indikátor 1. Podiel obcí s prítomnosťou MRK, v ktorých sa realizujú programy zamerané na prevenciu pred prenosnými a neprenosnými ochoreniami a zvyšovanie zdravotnej gramotnosti.

Indikátor 2. Podiel domácností z MRK, ktorých členovia majú základnú zdravotnú gramotnosť.

Indikátor 3. Miera účasti osôb z MRK na preventívnych prehliadkach u všeobecného lekára pre dospelých.

Indikátor 4. Miera účasti detí z MRK (vo vybraných obciach) na preventívnych prehliadkach u pediatra.

Indikátor 5. Miera účasti žien z MRK (vo vybraných obciach) na preventívnych gynekologických prehliadkach (vo veku od 18 a viac rokov, alebo prvého tehotenstva).

Indikátor 6. Miera účasti žien z MRK (vo vybraných obciach) na preventívnej starostlivosti v materstve.

Indikátor 7. Miera zaočkovanosti detskej populácie MRK (vo vybraných okresoch) v povinných očkovaníach proti infekčným ochoreniam.

Indikátor 8. Počet hlásených vybraných infekčných ochorení v MRK vo vybraných okresoch.

Čiastkový cieľ 3: Zabezpečenie rovného prístupu k poskytovaniu zdravotnej starostlivosti pre MRK.

Indikátor 1. Existencia systému vyhodnocovania podnetov o diskriminácii v zdravotníckych zariadeniach.

Indikátor 2. Počet zdravotníckych pracovníkov, ktorí absolvovali vzdelávanie zamerané na zvyšovanie zručnosti a osvojovanie si kompetencií vo vzťahu k pacientom

z MRK.

- Indikátor 3. Podiel nemocníc s personálom poskytujúcim zdravotnú mediáciu, špecificky pre pacientov z MRK na celkovom počte nemocníc.
- Indikátor 4. Podiel Rómov, ktoré sa počas posledných 12 mesiacov pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti cítili byť diskriminované z dôvodu svojej etnicity.
- Indikátor 5. Podiel Rómov a Rómov, ktorí sa v priebehu posledných 12 mesiacov ocitli v situácii, keď potrebovali lekárske vyšetrenie alebo liečbu a neboli im poskytnuté z vybraných dôvodov (diskriminácia, finančné dôvody, poradovník, geografická nedostupnosť).

Oblasť BOJ S PROTIRÓMSKYM RASIZMOM A PODPORA PARTICIPÁCIE

Čiastkový cieľ 1: Bojovať proti diskriminácii a protirómskemu rasizmu.

- Indikátor 1. Podiel Rómov (mužov a žien), ktorí sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminovaní na základe svojho etnického pôvodu, ale nenahlásili svoju diskrimináciu príslušnej inštitúcii.
- Indikátor 2. Podiel Rómov (žien), ktoré sa v ostatných 12 mesiacoch cítili byť diskriminované na základe svojho etnického pôvodu alebo pohlavia, ale nenahlásili svoju diskrimináciu príslušnej inštitúcii.
- Indikátor 3. Podiel podnetov podaných Rómami Slovenskému národnému stredisku pre ľudské práva (SNSĽP) týkajúcich sa porušovania antidiskriminačného zákona na základe ich etnicity.
- Indikátor 4. Podiel prípadov podaných Rómami týkajúcich sa porušovania Antidiskriminačného zákona na základe etnického pôvodu, ktoré súdy rozhodli v prospech poškodeného.
- Indikátor 5. Podiel podnetov prijatých správnymi orgánmi týkajúcich sa porušovania Antidiskriminačného zákona na základe etnicity, ktoré boli prešetrené a vyhodnotené v prospech poškodeného.
- Indikátor 6. Počet prijatých dočasných vyrovnávacích opatrení evidovaných SNSĽP.
- Indikátor 7. Počet právoplatných rozsudkov týkajúcich sa protirómskeho rasizmu (§§ 421 až 425 Trestného zákona).
- Indikátor 8. Počet prípadov zlého zaobchádzania a iných prípadov porušovania zákonov policajnými zločkami, vrátane sťažností, pri ktorých je podozrenie z rasového motívu.
- Indikátor 9. Počet rezortných stratégií (alebo porovnateľných kľúčových dokumentov pre tvorbu verejných politík v danom rezorte), ktoré obsahujú a explicitne zohľadňujú boj s protirómskym rasizmom, vrátane diskriminácie.

Čiastkový cieľ 2: Zníženie predsudkov a stereotypov o Rómoch, posilnenie ľudsko-právnej výchovy a výchovu k tolerancii.

- Indikátor 1. Počet učebníc využívaných vo vzdelávacom procese obsahujúcich informácie o rómskej menšine, jej histórii, kultúre a účasti na verejnom živote v spoločnosti.
- Indikátor 2. Podiel mladých ľudí (vo veku 16 – 30), ktorí by nechceli Róma za suseda.

Čiastkový cieľ 3: Posilnenie participácie Rómov na všetkých úrovniach.

- Indikátor 1. Podiel vysokých predstaviteľov štátnej správy (ministri, štátni tajomníci, generálni riaditelia sekcií ministerstiev a vedúci štátnych inštitúcií), ktorí sa hlásia k rómskej identite.
- Indikátor 2. Podiel Rómov, ktorí boli zvolení do regionálnej a miestnej samosprávy (predseda samosprávnych krajov, primátor mesta, starosta obce, poslanci regionálnych a lokálnych samospráv).
- Indikátor 3. Počet rómskych a prorómskych organizácií občianskej spoločnosti, ktoré vyvíjajú činnosť v oblasti boja s protirómskym rasizmom a diskrimináciou, podporených z verejných zdrojov.
- Indikátor 4. Počet rómskych a prorómskych organizácií občianskej spoločnosti, ktorí sa podieľali (návrhmi, autorstvom, spoluautorstvom) na tvorbe rezortných národných politík s dopadom na inklúziu Rómov.
- Indikátor 5. Počet aktivít zameraných na budovanie kapacít a vzdelávanie členov neziskových rómskych a prorómskych organizácií.

Zoznam použitých skratiek

APTP	Aktívna politika trhu práce
AOTP	Aktívne opatrenia trhu práce
Atlas	Atlas rómskych komunít 2013
CELSI	Stredoeurópsky inštitút pre výskum práce
COVID-19	Koronavírus SARS-CoV-2
CVČ	centrum voľného času
CVTI	Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky
EK	Európska komisia
ESF	Európsky sociálny fond
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
EÚ	Európska únia
EU - MIDIS II	Druhý prieskum Európskej únie v oblasti menšín a diskriminácie
EU SILC	European Union Statistics on Income and Living Conditions/ Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach
EU SILC_MRK	výberové zisťovanie EU SILC špecializované na marginalizované rómske komunity
FRA	Agentúra Európskej únie pre základné práva
HDP	hrubý domáci produkt
ISCED	Medzinárodné štandardné členenie vzdelávania
LGBTI	lesbický, gay, bisexuálny, transrodový, intersexuálny
MF SR	Ministerstvo financií Slovenskej republiky
MPSVR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MRK	marginalizované rómske komunity
MŠ	Materská škola
NEET	Mladí ľudia, ktorí nie sú zamestnaní, nepokračujú v procese vzdelávania, ani sa nezúčastňujú na odbornej príprave (z angl. not in employment, education or training)
NR SR	Národná rada Slovenskej republiky
NRIS	integrované súbory politických opatrení
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
OP ĽZ	Operačný program ľudské zdroje
OSN	Organizácia Spojených národov
PISA	Program pre medzinárodné hodnotenie študentov
PRIM	Podpora predprimárneho vzdelávania detí z MRK
PUŠD	Predčasné ukončenie školskej dochádzky
SNSĽP	Slovenské národné stredisko pre ľudské práva
SR	Slovenská republika
SOŠ	stredná odborná škola
Stratégia 2030	Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030
Stratégia 2020	Stratégia vlády SR pre integráciu Rómov do roku 2020
SZP	sociálne znevýhodnené prostredie
ŠKD	školský klub detí
ŠOV	Národný projekt Škola otvorená všetkým

ŠVVP	špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby
ŠZŠ	špeciálna základná škola
TPS	tematická pracovná skupina
UoZ	uchádzač o zamestnanie
ÚSVRK	Úrad splnomocnenkyne vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity
V4	Vyšehradská skupina
vláda SR	Vláda Slovenskej republiky
VUC	vyšší územný celok
WHO	Svetová zdravotnícka organizácia
ZŠ	základná škola

RIADIACA PRACOVNÁ SKUPINA PORADNEJ KOMISIE SPLNOMOCNENKYNE VLÁDY SR PRE RÓMSKE KOMUNITY	
P. č.	ORGANIZÁCIE
1.	Asociácia zamestnávateľov Rómov
2.	CKO
3.	eduRoma
4.	Inštitút pre výskum práce a rodiny
5.	Ministerstvo dopravy a výstavby SR
6.	Ministerstvo financií SR
7.	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR
8.	Ministerstvo kultúry SR
9.	Ministerstvo obrany SR
10.	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR
11.	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR
12.	Ministerstvo spravodlivosti SR
13.	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR
14.	Ministerstvo vnútra SR
15.	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
16.	Ministerstvo zdravotníctva SR
17.	Ministerstvo životného prostredia SR
18.	Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny
19.	Nadácia otvorenej spoločnosti
20.	Romano kher - Rómsky dom, OZ
21.	Rómsky inštitút - Roma institute, n.o.
22.	Rómsky vzdelávací fond
23.	SGI -Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť
24.	SK8 (Prešovský samosprávny kraj)
25.	Slovenská akadémia vied

26.	Slovenské národné stredisko pre ľudské práva
27.	Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied
28.	Škola dokorán, OZ
29.	Únia miest Slovenska
30.	Ústav romologických štúdií, UKF Nitra
31.	Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny
32.	Združenie miest a obcí Slovenska
33.	Združenie mladých Rómov Slovenska

Príloha č. 2
k Stratégii rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030

Oblasť	Interní experti	Externí experti
Vzdelávanie	Vanek Barbora	Kosová Ingrid
Bývanie	Šafár Marek	Mačáková Slávka
		Hojsík Marek
Zamestnanosť	Kuruc Juraj	Hajtmánková Marcela
Zdravie	Kollárová Mária	Szalay Tomáš
Nediskriminácia	Škrabský Tibor	Havírová Zuzana